

Výběr důležitých rozhodnutí
Evropského soudu pro lidská práva
pro justiční praxi z pohledu
Nejvyššího soudu

2/2016

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek

Výběr důležitých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu

Výběr judikátů Evropského soudu pro lidská práva považovaných Nejvyšším soudem za významné pro justiční praxi je připravován v kolektivu soudců Nejvyššího soudu, vládního zmocněnce pro zastupování české republiky před Evropským soudem pro lidská práva a pracovníků z oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu a má za cíl zvýšit povědomí odborné právní veřejnosti o aktuálních a konečných rozhodnutích Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Ve snaze o maximální informovanost jsou skutkový stav a řízení u vnitrostátních soudů shrnuty stručně tak, aby měl čtenář dobrý přehled o základních důvodech stížnosti. Důraz je kladen na pečlivý výběr nejpodstatnějších částí odůvodnění rozhodnutí, které jsou předloženy. Autorské komentáře, zpracované většinou soudci Nejvyššího soudu, vystihují přínos daného rozhodnutí pro české právní prostředí, odkazy na články Úmluvy a příslušná dotčená ustanovení národního práva spolu s uvedením klíčových slov zvyšují odbornou hodnotu periodika.

Redakční rada:

Předseda: prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.
Členové: JUDr. Antonín Drašík, Mgr. Aleš Pavel, JUDr. Pavel Pavlík,
JUDr. Lubomír Ptáček, JUDr. Vít A. Schorm, JUDr. Pavel Simon,
Mgr. et Mgr. Katarína Šipulová, JUDr. Jindřich Urbánek
Adresa redakce: Nejvyšší soud, Burešova 20, 657 37 Brno
tel.: +420 541 593 111, fax: +420 541 213 493
e-mail: podatelna@nsoud.cz

Přílohový sešit LXXXII, ročník přílohových sešitů XXII, sešit číslo 2/2016
Vychází 22. června 2016.
ISSN 1214-3839, MK ČR E 1200

Vzor citace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva:

- Kummer proti České republice, č. 32133/11, rozsudek ze dne 27. 3. 2014;
- Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2011, § 118.

OBSAH

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 23486/12 ve věci Marcial Dorado Baúlde proti Španělsku	s. 7
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 5425/11 ve věci Ruslan Yakovenko proti Ukrajině	s. 11
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 9154/10 věci Schatschaschwili proti Německu	s. 24
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 22588/08 ve věci Sõro proti Estonsku	s. 35
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 41107/10 ve věci Y proti Slovinsku	s. 45

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
TŘETÍ SEKCE
24. září 2015
VĚC DORADO BAÚLDE
(rozhodnutí ve věci Marcial Dorado Baúlde proti Španělsku,
stížnost č. 23486/12)

Dotčené články Úmluvy:

čl. 35, čl. 35 odst. 3, čl. 2 Protokolu č. 7

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 36 Listiny základních práv a svobod

§ 265b odst. 1 písm. g) zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Klíčová slova:

Právo na odvolání v trestních věcech – podmínky přijatelnosti – přezkum výroku o vině

K přezkumu výroku o vině soudem vyššího stupně

Autorský komentář:

V předkládaném rozhodnutí Soud potvrdil široký prostor pro uvážení daný smluvním státním Rady Evropy z hlediska úpravy výkonu práva na odvolání v trestních věcech, zakotveného v čl. 2 Protokolu č. 7. Uvedené ustanovení s určitými výjimkami garantuje každému, koho soud uzná vinným z trestného činu, právo na přezkum výroku o vině nebo trestu soudem vyššího stupně. V projednávané věci tak byla shledána španělská právní úprava přezkumu rozhodnutí soudů nižších stupňů Nejvyšším soudem v trestních věcech, která omezuje přezkum na právní otázky a procesní pochybení, kompatibilní s Úmluvou.

Podobně je konstruováno i dovolací řízení v trestních věcech v českém právním řádu. Důvody dovolání upravené v § 265b odst. 1 trestního řádu („tr. ř.“) spočívají v určitých kvalifikovaných vadách, kterými je zatíženo rozhodnutí napadené dovoláním nebo řízení, které mu předcházelo. Jde o vady právní, které mohou být hmotněprávní nebo procesní, ale i takové, které mají hmotněprávní i procesní aspekty [důvody dovolání podle § 265b odst. 1 písm. k) a l) tr. ř.]. Naproti tomu důvod dovolání podle § 265b odst. 2 tr. ř., podle něhož lze podat dovolání též tehdy, byl-li uložen trest odnětí svobody na doživotí, není vymezen povahou vady rozhodnutí, ale tím, že byl uložen nejpřísnější druh trestu.

Z dikce dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. vyplývá, že dovolání jako mimořádný opravný prostředek je určeno k nápravě právních vad roz-

hodnutí ve věci samé, pokud tyto vady spočívají v právním posouzení skutku nebo jiných skutečností podle norem hmotného práva, nikoliv však z hlediska procesních předpisů. Skutkový stav je v případě rozhodování o dovolání hodnocen pouze z hlediska, zda skutek nebo jiná okolnost skutkové povahy byly správně právně posouzeny. Na podkladě dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. nelze přezkoumávat a hodnotit správnost a úplnost skutkového stavu, ani prověřovat úplnost provedeního dokazování a správnost hodnocení jednotlivých důkazů. Jen výjimečně může Nejvyšší soud zasahovat do skutkového základu rozhodnutí, jestliže dovolatel namítl tzv. extrémní nesoulad mezi provedenými důkazy a učiněnými skutkovými zjištěními a dovolací soud shledá takovou námitku důvodnou. Judikatura Ústavního soudu v některých případech odmítá restriktivní výklad tohoto principu, a to za situace, kdy Ústavní soud shledává rozpor mezi skutkovými zjištěními obecných soudů a jejich právními závěry (např. nález ze dne 8. 7. 2003, sp. zn. IV. ÚS 564/02), resp. extrémní rozpor mezi skutkovými zjištěními a provedenými důkazy (např. nález ze dne 18. 8. 2004, sp. zn. I. ÚS 55/04; nález ze dne 10. 7. 2014, sp. zn. III. ÚS 888/14).

(JUDr. Jindřich Urbánek)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel byl dne 6. 11. 2003 zadržen a obviněn z obchodování s drogami. Až do propuštění na kauci dne 31. 12. 2003 byl držen ve vyšetřovací vazbě. Dne 16. 11. 2009 Národní soud (Audiencia Nacional) shledal stěžovatele společně s dalšími 17 obviněnými vinným z obchodování s drogami a odsoudil jej k deseti letům odnětí svobody. Podle rozhodnutí soudu byl stěžovatel členem zločinného spolčení, které pašovalo kokain do Španělska.

Dne 1. 12. 2009 se stal pro Španělsko účinným Protokol č. 7. Stěžovatel dne 3. 2. 2010 podal opravný prostředek k Nejvyššímu soudu, ve kterém namítal porušení práva na spravedlivý proces v průběhu řízení. Dále namítal, že řízení u Nejvyššího soudu porušuje jeho právo na přezkum výroku o vině a trestu soudem vyššího stupně, protože řízení před Nejvyšším soudem je podle článků 847–852 trestního řádu a judikatury Nejvyššího soudu co do rozsahu přezkumu omezeno a neumožňuje Nejvyššímu soudu plný přezkum důkazů a skutkových okolností případu. Nejvyšší soud zamítl rozsudkem ze dne 12. 4. 2011 opravný prostředek. K jeho námitce týkající se práva na přezkum výroku o vině a trestu soudem vyššího stupně Nejvyšší soud uvedl, že rozsah přezkumu v řízení u Nejvyššího soudu odpovídá mezinárodním standardům, protože umožňuje kontrolu zákonnosti důkazů a jejich přiměřené hodnocení i přezkoumání výroku o vině a trestu.

Stěžovatel následně podal ústavní stížnost k Ústavnímu soudu, v níž namítal

porušení svých základních práv chráněných čl. 18 (listovní tajemství a tajemství jiných způsobů komunikace) a čl. 24 (právo na spravedlivý proces) španělské Ústavy. Ústavní soud označil stížnost za nepřijatelnou z důvodu nedostatku ústavní relevance.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

IA. K tvrzenému porušení čl. 2 Protokolu č. 7 a čl. 13 ve spojení s čl. 6 Úmluvy

12. Dovolává se čl. 2 Protokolu č. 7 připojeného k Úmluvě a čl. 13 ve spojení s čl. 6 Úmluvy stěžovatel tvrdil, že jeho právo na přezkum výroku o vině a trestu soudem vyšší instance bylo porušeno, protože rozsudek Národního soudu (*Audiencia Nacional*) podléhal soudnímu přezkumu Nejvyšším soudem na základě velmi omezených právních důvodů, které neposkytovaly možnost přehodnocení důkazů. Veškeré skutkové hodnocení soudu nižšího stupně (*Audiencia Nacional*) tak bylo konečné.

13. Čl. 2 Protokolu č. 7 stanoví:

„1. Každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, má právo dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně. Výkon tohoto práva, včetně důvodů, pro něž může být vykonáno, stanoví zákon.

2. Z tohoto práva jsou přípustné výjimky v případě méně závažných trestných činů určených zákonem, nebo pokud byl jednotlivec souzen v prvním stupni nejvyšším soudem nebo byl uznán vinným a odsouzen na základě odvolání proti osvobozujícímu rozsudku.“

14. Důvodová zpráva k Protokolu č. 7 připojenému k Úmluvě se ve svém odst. 18 specificky zabývá rozsahem přezkumu v trestních věcech:

„Přezkum vyšším soudem v členských státech Rady Evropy podléhá různým pravidlům. V některých státech je tento přezkum omezen na právní otázky, jako je tomu v případě kasačního opravného prostředku. V jiných je možné podat opravný prostředek jak proti skutkovým zjištěním, tak z důvodu právního posouzení věci. Předmětné ustanovení ponechává úpravu podmínek výkonu tohoto práva a důvodů, na základě kterých může být vykonáno, vnitrostátnímu právu.“

15. Soud opakuje, že smluvní státy disponují v zásadě širokým prostorem pro uvážení z hlediska určení, jakým způsobem má být právo zajištěné čl. 2 Protokolu č. 7 připojeného k Úmluvě vykonáváno. Přezkum výroku o vině či trestu vyšším soudem může tudíž zahrnovat jak skutkové okolnosti, tak i právní otázky, anebo může být omezen pouze na otázky právní (Krombach proti Francii, č. 29731/96, rozsudek ze dne 13. 2. 2001, § 96; Shvydka proti Ukrajině, č. 17888/12, rozsudek ze dne 30. 10. 2014, § 49). V tomto ohledu mohou smluvní státy ve vnitrostátním právu omezit rozsah přezkumu vyšším soudem na základě odkazu v odst. 1 čl. 2 Protokolu č. 7 [Müller proti Rakousku (č. 2), č. 28034/04, rozsudek ze dne 18. 9. 2008, § 37]. V některých členských státech Rady Evropy je přezkum omezen na právní

otázky nebo může být od osob, které chtějí podat opravný prostředek, vyžadováno, aby podaly žádost o povolení k podání opravného prostředku (Pesti a Frodl proti Rakousku, č. 27618/95 a 27619/95, rozhodnutí ze dne 18. 1. 2000).

16. V projednávané věci Nejvyšší soud ve svém rozsudku z 12. 4. 2011 zopakoval, že opravný prostředek proti rozsudku Národního soudu poskytl stěžovateli právo na přezkum výroku o vině a trestu soudem vyššího stupně a že uvedené bylo dostačující pro to, aby byl daný opravný prostředek považovaný za souladný s mezinárodními standardy. S ohledem na široký prostor pro uvážení daný státním co do určení rozsahu daného práva, Soud neshledává důvod odklonit se od tohoto závěru. Soud nadto dodává, že rozsudek Nejvyššího soudu podléhal dalšímu přezkumu Ústavním soudem, čímž bylo stěžovatelovo právo na soudní přezkum dále posíleno.

17. S ohledem na předcházející úvahy musí být stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná podle čl. 35 odst. 3 a 4 Úmluvy.

18. Co se týče stěžovatelovy námítky na základě čl. 13 ve spojení s čl. 6 Úmluvy, Soud připomíná, že čl. 6 Úmluvy ani čl. 13 nezaručují samy o sobě právo na odvolání nebo právo na přezkum druhou instancí [mutatis – mutandis Nurhan Yilmaz proti Turecku (č. 2), č. 16741/04, rozsudek ze dne 8. 4. 2008, § 21; Gurepka proti Ukrajině, č. 61406/00, rozsudek ze dne 6. 9. 2005, § 51]. V každém případě byla stěžovatelova vina přezkoumána Nejvyšším soudem. Soud proto odmítá tuto část stížnosti jako zjevně neopodstatněnou podle čl. 35 odst. 3 a 4 Úmluvy.

B. Další námítky

19. Stěžovatel namítal také porušení čl. 6 a čl. 8 Úmluvy.

20. Ve světle materiálů, které má Soud k dispozici, a v rozsahu, v němž jsou namítané skutečnosti v působnosti Soudu, Soud shledává, že zbylé námítky neodhazují porušení výše zmíněných ustanovení Úmluvy. Z uvedeného vyplývá, že i tato část stížnosti je zjevně neopodstatněná a musí být odmítnuta v souladu s článkem 35 odst. 1, 3 a odst. 4 Úmluvy.

Z těchto důvodů Soud většinou
prohlašuje stížnost za nepřijatelnou.

(zpracoval Ing. Mgr. Libor Havelka, Ph.D.)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PÁTÁ SEKCE
4. června 2015
VĚC RUSLAN YAKOVENKO
(rozsudek ve věci Ruslan Yakovenko proti Ukrajině, stížnost č. 5425/11)

Dotčené články Úmluvy:

čl. 5, čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 8 Listiny základních práv a svobod

§ 67, § 71, § 245 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Klíčová slova:

Vazba – **zákonnost vazby** – přezkoumání vazby – svévolné zbavení osobní svobody – přístup k soudu – právo k odvolání

K zákonosti vazby po vyhlášení rozsudku soudem prvního stupně a k podstatě práva na odvolání

Autorský komentář:

V případě vyhlášení rozsudku, jímž soud prvního stupně obviněného, který se nachází ve vazbě, zproští obžaloby, je soud povinen obviněného ihned propustit z vazby na svobodu. S ohledem na § 74 odst. 2 tr. ř. případná stížnost státního zástupce proti takovému usnesení totiž nemá odkladný účinek.

Jde-li o odsuzující rozsudek a výše uloženého trestu odnětí svobody se blíží dosud vykonané vazbě (např. délka trestu převyšuje vykonanou vazbu jen v řádu několika dní), musí soud prvního stupně, pokud tento rozsudek nenabyl právní moci, velice pečlivě přezkoumat důvodnost dalšího trvání vazby obviněného a své rozhodnutí o dalším trvání vazby náležitě odůvodnit i z pohledu této nové okolnosti (§ 73c tr. ř.). ESLP nevyklučuje, že ponechání obviněného ve vazbě i za této situace může být v souladu s vnitrostátním právem a trvání vazby neodporuje ani čl. 5 Úmluvy – srov. čl. 5 odst. 1 písm. a)... „zákonné uvěznění po odsouzení příslušným soudem“. Klade se důraz na zdůvodnění nutnosti ponechat obviněného ve vazbě i v této situaci a další trvání vazby nesmí být projevem svévole soudu.

Jestliže rozsudek nabyl právní moci, odpadá důvod k vazbě, a pokud obviněný vazbou vykonal uložený trest odnětí svobody, je třeba ihned učinit opatření k jeho propuštění. Lze sice připustit určité zpoždění v provedení propuštění obviněného na svobodu (pro administrativní či technické důvody), ovšem je nutno si uvědomit, že již neexistuje žádné opodstatnění pro omezení jeho osobní svobody. Proto soud

musí vyvinout maximální úsilí o minimalizaci tohoto opoždění, které lze počítat jen v řádu hodin.

V situaci, kdy délka vykonané vazby se blíží výši uloženého trestu odnětí svobody a soud rozhodne o dalším trvání vazby, je otázkou, zda obviněný má možnost účinně uplatnit právo na odvolání. V takovém případě se ve skutečnosti vystavuje riziku, že bude nadále ve vazbě, ačkoliv její výkon již převýšil uložený trest. Též tato okolnost se musí stát předmětem úvah soudu o ponechání obviněného ve vazbě.

Je třeba připomenout, že porušení výše uvedených přístupů může též vést k uplatnění odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem podle zák. č. 82/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel se narodil v roce 1979 a žije v Korolivce, v Kyjevské oblasti. Dne 12. července 2010 shledal Městský soud v Bila Cerkvě stěžovatele vinným z trestného činu těžkého ublížení na zdraví na jistém panu N. Ačkoli je tento trestný čin trestán odnětím svobody v rozmezí pěti až osmi let, soud prvního stupně uznal za vhodné udělit mírnější trest, jelikož stěžovatel uznal svou vinu a projevil nad svým jednáním lítost. Soud prvního stupně tak stěžovatele odsoudil k trestu odnětí svobody ve výměře čtyř let a sedmi měsíců a zároveň do trestu započítal dobu, kterou stěžovatel strávil ve vazbě od 20. října 2005 do 3. května 2006 (šest měsíců a čtrnáct dní) v souvislosti s jiným trestným stíháním. Při určení a zmírnění stěžovatelova trestu přihlédl soud prvního stupně ke skutečnosti, že „stěžovatel strávil v přezkoumávané trestní věci více než čtyři roky ve vazbě, kde byly podmínky daleko tvrdší než ve vězení, do kterého ho přemístili pro výkon trestu, a všechny předchozí rozsudky byly vůči němu zrušeny“. Žádné další informace o předchozí vazbě stěžovatele stejně jako o dalších trestných stíháních a zrušených rozsudcích nebyly dostupné. Soud prvního stupně stanovil ve výroku svého rozsudku, že z preventivních důvodů má být stěžovatel ponechán ve vazbě, dokud rozsudek nenabude právní moci. Dále uvedl, že rozhodnutí je napadnutelné odvoláním ve lhůtě patnácti dnů ode dne jeho doručení (§ 5–7).

Dne 15. července 2010 stěžovateli vypršel trest a požádal tedy vazební věznicí o propuštění z vazby, což však bylo zamítnuto. Vazební věznicí však okamžitě podala žádost na městský soud o povolení propuštění stěžovatele z důvodu absence hrozby jeho útěku nebo skrývání se, neboť stěžovatel vykonal trest odnětí svobody v plné výši. K uvedené žádosti však nepřišla žádná odpověď. Stěžovatelův právní zástupce následně opětovně požádal o propuštění, když uvedl, že neexistuje žádný právní důvod, aby byl jeho klient nadále držen ve vazbě. Dne 27. července 2010 uplynula lhůta k odvolání proti rozsudku soudu

v Bila Cerkvě, čímž tento rozsudek nabyl právní moci. Stejný den poslala vazební vězňnice dopis právnímu zástupci stěžovatele, kde uvedla, že stěžovatele není možno propustit, dokud nedojde ke změně preventivního opatření nebo rozsudek nenabyde právní moci. V dopise také stálo, že v každém případě by o tomto musel rozhodnout soud v Bila Cerkvě. Dne 29. července obdrželo detenční zařízení pokyn od soudu prvního stupně, aby vykonalo konečný rozsudek a stěžovatel byl propuštěn (§ 8–13).

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K tvrzenému porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy

25. Stěžovatel namítá, že jeho vazba od 15. do 29. července 2010 byla nezákonná. Odvolává se na čl. 5 odst. 1 Úmluvy, jehož relevantní část zní:

„1. Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost. Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě následujících případů, pokud se tak stane v souladu s řízením stanoveným zákonem:

(a) zákonné uvěznění po odsouzení příslušným soudem;

(...)

(c) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání.”

A) Přijatelnost

1. Vyčerpání domácích opravných prostředků

Vyjádření stran

26. Vláda argumentovala, že stěžovatel nesplnil požadavek vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků. Zároveň připustila, že jeho vazba v období od 15. do 29. července 2010 byla neopodstatněná. Podle § 1176 občanského zákoníku však bylo na stěžovateli, aby se domáhal náhrady škody, což neučinil.

27. S tímto tvrzením stěžovatel nesouhlasí a dále uvádí, že v jeho případě by náprava byla účinná pouze tehdy, pokud by mu umožnila okamžité propuštění ve chvíli, kdy vykonal svůj trest odnětí svobody. O propuštění žádal detenční zařízení a orgány činné v trestním řízení. Nicméně, detenční zařízení propuštění neumožnilo, dokud rozsudek nevstoupil do právní moci. Co se týče orgánů činných v trestním řízení, ty nepovažovaly za nezbytné v této věci jakkoli zasáhnout.

Hodnocení soudu

a) Obecné zásady

28. Soud konstatuje, že podmínka vyčerpání národních opravných prostředků je založena na předpokladu, který odráží čl. 13 Úmluvy, tedy že vnitrostátní právní systém poskytuje efektivní možnosti nápravy a přiměřené zadostiučinění. V tomto smyslu je důležitým prvkem zásady, že ochrana podle Úmluvy je subsidiární vůči národním systémům ochrany lidských práv (viz Ananyev a další proti Rusku, č. 42525/07 a 60800/08, rozsudek ze dne 10. ledna 2012, § 93).

29. Po stěžovateli je obvykle vyžadováno, aby využil všech dostupných vnitrostátních prostředků ochrany ke zjednání nápravy. Existence těchto prostředků nápravy musí být dostatečně určitá nejen teoreticky, ale také prakticky, v opačném případě by postrádaly potřebnou dostupnost a efektivitu. Vláda, která tvrdí nevyčerpání opravných prostředků, musí nezbytně prokázat, že prostředky ochrany byly pro stěžovatele dostupné, zjednávaly nápravu a poskytovaly rozumné vyhlídky na úspěch. Nicméně, po uspokojení důkazního břemene v této věci je na stěžovateli, aby prokázal, že prostředky ochrany předložené vládou byly ve skutečnosti vyčerpány či byly z nějakého důvodu v jeho případě nevhodné a neefektivní nebo zde byly nějaké jiné výjimečné okolnosti, které by odůvodňovaly jejich nevyužití (viz např. Melnik proti Ukrajině, č. 72286/01, rozsudek ze dne 28. března 2006, § 67).

30. Dále soud uvádí, že v případě porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy je čl. 5 odst. 4, 5 Úmluvy *lex specialis* ve vztahu k obecnějším požadavkům v čl. 13 Úmluvy (viz Svetoslav Dimitrov proti Bulharsku, č. 55861/00, rozhodnutí ze dne 9. května 2006, § 67). V této souvislosti při posuzování, zda byl stěžovatel povinen využít určitý vnitrostátní prostředek nápravy ve smyslu čl. 5 odst. 1 Úmluvy, musí soud zvážit efektivitu tohoto prostředku nápravy z pohledu zmíněných ustanovení.

b) Existence preventivního prostředku nápravy ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy

32. Z dosavadní judikatury Soudu vyplývá, že soudní přezkum zbavení svobody podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy je po odsuzujícím rozsudku soudu prvního stupně považován za již zahrnutý do původního odsouzení a vyměření trestu. Nicméně, pokud vyvstanou nové okolnosti ovlivňující zákonnost takového zadržení, čl. 5 odst. 4 Úmluvy se vrací do hry (viz Stoichkov proti Bulharsku, č. 9808/02, rozsudek ze dne 24. března 2005, § 64–65).

33. V projednávaném případě je Soud ochoten přijmout fakt, že jako nová okolnost ovlivňující zákonnost vazby vyvstala skutečnost, že stěžovatelův trest uplynul, a on přesto nebyl propuštěn. V tu chvíli neměl stěžovatel žádnou možnost vyvolat řízení o zákonnosti jeho ponechání ve vazbě a k nařízení jeho propuštění, neboť případ se již nenacházel před soudem prvního stupně. Pokud jde o řádný opravný prostředek, ten by pravděpodobně trval déle, než byla délka nezákonného zbavení svobody, které stěžovatel namítal (dvanáct dní). Navíc je pravděpodobné,

že podání odvolání by znamenalo další prodloužení jeho vazby jako preventivního opatření, dokud by rozsudek nenabyl právní moci.

(...)

35. Z uvedeného vyplývá, že pro stěžovatele nebyly dostupné žádné vnitrostátní efektivní prostředky nápravy, které by zamezily dalšímu porušování jeho práv podle čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

c) Existence kompenzačního prostředku náhrady ve smyslu čl. 5 odst. 5 Úmluvy

36. Soud připomíná, že právo obsažené v čl. 5 odst. 5 Úmluvy je naplněno tam, kde je možné požadovat kompenzaci v souvislosti se zásahem do práva na svobodu provedeným vnitrostátním orgánem nebo soudem za podmínek, které jsou v rozporu s čl. 5 odst. 1–4 Úmluvy. Zaručení práva na kompenzaci podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy musí být zároveň dáno s dostatečnou mírou jistoty (viz Lobanov proti Rusku, č. 16159/03, rozsudek ze dne 16. října 2008, § 54).

37. V projednávaném případě vláda omezila své námitky na prohlášení, že stěžovatelovo zadržení bylo nedůvodné a že mohl požadovat náhradu škody podle § 1176 občanského zákoníku. K tomu Soud uvádí, že toto ustanovení je formulováno značně obecně, když nestanovuje podmínky pro uplatnění nároku na kompenzaci, ani nestanoví konkrétní procesní mechanismus či postupy při jeho uplatnění. Namísto toho § 1176 občanského zákoníku odkazuje na zvláštní zákon, který má tyto záležitosti upravovat. Na tento zvláštní zákon však vláda neodkazovala, ani neuvedla, jaká ustanovení vnitrostátního práva byla nezákonnou vazbou stěžovatele porušena. Současně vláda neuvedla jakoukoliv relevantní vnitrostátní judikaturu v této oblasti. Zůstává proto nejasné, jakým způsobem měl stěžovatel dosáhnout soudní přezkum na národní úrovni, který by potvrdil nezákonnost vazby a v rámci kterého by rovněž mohl žádat kompenzaci za vzniknutou újmu.

38. Za těchto podmínek není soud přesvědčen argumentem vlády, že jimi poskytnuté prostředky nápravy byly efektivní a stěžovatel je měl uplatnit.

c) Závěr

39. Ve světle výše uvedených úvah soud uzavírá, že stěžovatel neměl k dispozici žádné vnitrostátní efektivní prostředky nápravy, které by mohl uplatnit v souvislosti s jeho námitkami podle čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Soud proto v této části odmítl námitky uplatněné vládou.

(...)

B) K věci samé

(...)

43. Soud se domnívá, že pro účely právního hodnocení je nutno stěžovatelovu vazbu rozdělit na dvě období:

(1) od 15. do 27. července 2010, tedy po vynesení rozsudku soudem prvního stupně a před jeho právní mocí; a

(2) dva následující dny, od 27. do 29. července 2010, což představuje čas, který uplynul, než kompetentní orgány učinily všechny nutné formalities v souvislosti s propuštěním stěžovatele, po právní moci rozsudku.

44. Soud bude posuzovat každé období vazby zvlášť a porovnávat jeho soulad s čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

a) Zadržení stěžovatele od 15. do 27. července 2010

i) Důvody pro zásah do stěžovatelova práva na svobodu

a) Obecné zásady

45. Soud připomíná, že čl. 5 Úmluvy zakotvuje základní lidské právo, a to ochranu jednotlivce proti svévolným zásahům ze strany státu do jeho práva na svobodu. Článek 5 odst. 1 písm. a)–f) Úmluvy obsahuje taxativní výčet důvodů, na základě kterých je přípustné zbavit jednotlivce svobody. Žádné omezení svobody nemůže být v souladu s čl. 5 odst. 1, pokud nesleduje legitimní důvod podle písm. a)–f) (viz např. Austin a další proti Spojenému království, č. 39692/09, 40713/09 a 41008/09, rozsudek ze dne 15. března 2012, § 60).

46. Soud poznamenává, že obviněný je zbaven svobody důvodně „po odsouzení příslušným soudem“, i když rozsudek nebyl vykonatelný a zůstal zde prostor pro odvolání. V této souvislosti soud uvádí, že spojení „po odsouzení“ nemůže být interpretováno výlučně pro případy pravomocného odsouzení (viz Wemhoff proti Německu, č. 2122/64, rozsudek ze dne 27. června 1968, § 9). Dále soud uvádí, že osoba odsouzená v prvním stupni, která je v průběhu odvolacího řízení ponechána ve vazbě, nemůže být považována za zadrženou za účelem „předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu“ podle čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy (viz Solmaz proti Turecku, č. 27561/02, rozsudek ze dne 16. ledna 2007, § 25).

47. Soud konstantně ve své judikatuře uvádí, že si je vědom značných rozdílů mezi smluvními státy v otázce, zda osoba odsouzená soudem prvního stupně již započala s výkonem trestu odnětí svobody, zatímco rozsudek není v právní moci, či nikoli. Nicméně, soud připomíná, že záruky dané čl. 5 Úmluvy nepodléhají vnitrostátní legislativě (viz B. proti Rakousku, č. 11968/86, rozsudek ze dne 28. března 1990, § 39, a Solmaz proti Turecku, citováno výše, § 26). To znamená, že i kdyby vnitrostátní právo smluvního státu určovalo, že trest se stává pravomocným až po ukončení všech řízení o opravných prostředcích, vyšetřovací vazba (*pre-trial detention*) musí být ukončena v souladu s Úmluvou už samotným odsouzením v prvním stupni (viz Solmaz proti Turecku, citováno výše).

48. Například, v případě Grubić proti Chorvatsku (č. 5384/11, rozsudek ze dne 30. října 2012, § 30–45), stěžovatel, který byl soudem prvního stupně uznán vinným a odsouzen k trestu odnětí svobody ve výměře třiceti let, namítal nezákonnost několika měsíců vazby po vynesení rozsudku soudu prvního stupně. Zbavení jeho osobní svobody během tohoto období bylo podle vnitrostátní legislativy stále hodnoceno jako „vyšetřovací vazba“. Soud přezkoumal jeho stížnost z pohledu čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy a neshledal žádné náznaky svévole.

49. Z judikatury Soudu také vyplývá, že slovo „odsouzení“ je ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy chápáno jednak jako shledání viny v souladu se zákonem a konstatováním, že byl spáchán trestný čin, a zároveň jako uložení sankce či jiného prostředku, který zahrnuje odnětí svobody (viz Guzzardi proti Itálii, č. 7367/76, rozsudek ze dne 6. listopadu 1980, § 100; Van Droogenbroeck proti Belgii, č. 7906/77, rozsudek ze dne 24. června 1982, § 35; a z nedávných případů, Del Río Prada proti Španělsku, č. 42750/09, rozsudek ze dne 21. října 2013, § 123).

50. Dále také výraz „po“ v čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy neznamená pouze, že po vazbě musí následovat „odsouzení“ ve stejném časovém okamžiku. Důležité je, aby zde byla dostatečná příčinná souvislost mezi odsouzením a zbavením osobní svobody (viz Murray proti Nizozemí, č. 10511/10, rozsudek ze dne 10. prosince 2013, § 77).

51. Soud tedy již dříve stanovil, že různé formy preventivního omezení svobody nad rámec trestu odnětí svobody představují vazbu stěžovatele „po odsouzení příslušným soudem“ (viz např. Van Droogenbroeck proti Belgii, citováno výše, § 33–42; M. proti Německu, č. 19359/04, rozsudek ze dne 17. prosince 2009, § 96; a James, Wells a Lee proti Spojenému království, č. 25119/09, 57715/09 a 57877/09, rozsudek ze dne 18. září 2012, § 197–99). Vazba, o kterou se jedná, nebyla součástí trestu odnětí svobody, nýbrž plynula z jiného „opatření zahrnující zbavení osobní svobody“, jak je uvedeno v odst. 49 výše.

β) Aplikace výše uvedených zásad na projednávaný případ

52. Soud poznamenává, že období stěžovatelovy vazby, jež je předmětem řízení, nastalo až po vynesení rozsudku soudem prvního stupně v jeho trestní věci, ale z pohledu vnitrostátního práva je tato vazba považována za vyšetřovací (*pre-trial*).

53. Nehledě na klasifikaci podle vnitrostátního práva Soud uvádí, že toto období nelze podřadit pod rámec čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy. Zbývá zvážit, zda byla tato situace důvodná podle čl. 5 odst. 1 písm. a), neboť žádný jiný důvod tohoto ustanovení zde nepřichází v úvahu.

54. Soud podotýká, že rozsudek ze dne 12. července 2010 zahrnoval dvě opatření týkající se omezení osobní svobody stěžovatele: zaprvé, trest odnětí svobody, a zadruhé, stěžovatelovu vazbu jako preventivní prostředek do doby, než se rozsudek stane pravomocným. Ačkoli tak měl stěžovatelův trest vypršet tři dny

po vydání rozsudku, preventivní opatření mělo trvat nejméně o dvanáct dní déle vzhledem k patnáctidenní lhůtě k podání odvolání. Pokud by tak stěžovatel podal odvolání, délka jeho vazby by se ještě prodloužila a odvíjela by se od délky řízení před odvolacím soudem.

55. Vzhledem k tomu se Soud domnívá, že ačkoliv bylo v omezení osobní svobody pokračováno i poté, co stěžovatel již odpykal trest odnětí svobody v plném rozsahu, lze to považovat za jiné „opatření spojené se zbavením osobní svobody“, které se uskutečnilo „po odsouzení“ ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy.

56. Stručně řečeno, Soud dospěl k závěru, že předmětné období zbavení stěžovatele jeho svobody spadá do výjimky upravené v čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy. K posouzení tak zůstává, zda toto ustanovení bylo dodrženo.

ii) Zákonnost zadržení stěžovatele v období od 15. do 27. července 2010

a) Obecné zásady

57. Soud připomíná, že každé omezení osobní svobody musí být kromě podřaditelnosti pod jednu z výjimek stanovených v čl. 5 odst. 1 písm. a)–f) Úmluvy „zákonné“. V případě, že vyvstanou pochybnosti o „zákonnosti“ zbavení osobní svobody, včetně otázky, zda byl dodržen zákonem předepsaný postup, Úmluva v podstatě odkazuje na vnitrostátní předpisy a stanoví povinnost tyto hmotněprávní i procesněprávní pravidla dodržet (viz Erkaló proti Nizozemí, č. 23807/94, rozsudek ze dne 2. září 1998, § 52; a Baranowski proti Polsku, č. 28358/95, rozsudek ze dne 28. března 2000, § 50).

58. Při posuzování, zda je omezení osobní svobody zákonné, musí Soud také ověřit, zda je samotné vnitrostátní právo v souladu s Úmluvou, včetně obecných zásad v něm obsažených. Z „kvality zákona“ vyplývá, že pokud vnitrostátní právo umožňuje omezení osobní svobody, musí být dostatečně přístupné, přesné a předvídatelné v praxi, aby tak bylo zabráněno svévoli. Standard „zákonnosti“ stanovený Úmluvou vyžaduje, aby právo bylo natolik přesné, že konkrétní osoba bude do jisté míry moci předvídat následky, které může její jednání vyvolat. Ke zbavení osobní svobody je nezbytné, aby k tomu byly vnitrostátním právem jasně definované podmínky (viz Del Río Prada proti Španělsku, citováno výše, § 125).

59. Kromě toho, svévolné zbavení osobní svobody nemůže být v souladu s čl. 5 odst. 1 Úmluvy, když pojem „svévole“ v tomto kontextu sám o sobě vylučuje soulad s vnitrostátním právem. V důsledku to znamená, že zbavení osobní svobody, které je podle vnitrostátního práva zákonné, může být přesto považováno za svévolné, a tedy v rozporu s Úmluvou (viz Mooren proti Německu, č. 11364/03, rozsudek ze dne 9. července 2009, § 77).

60. Soud dosud neformuloval obecnou definici k postupu státních orgánů, který může založit „svévoli“ pro účely čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Nicméně, hlavní principy

zobrazují, že pojem svévole v kontextu čl. 5 Úmluvy se může lišit v závislosti na typu konkrétního omezení osobní svobody (viz Saadi proti Spojenému království, č. 13229/03, rozsudek ze dne 29. ledna 2008, § 68; a Plesó proti Maďarsku, č. 41242/08, rozsudek ze dne 2. října 2012, § 57). Jedním z hlavních principů vycházejících z judikatury Soudu je, že zbavení osobní svobody je „svévolné“, když je přítomna známka zlé víry či klamu ze strany vnitrostátních orgánů, nebo tehdy, když tyto orgány neaplikovaly relevantní právní předpisy správně (viz Mooren proti Německu, citováno výše, § 78).

61. Požadavek, aby zbavení osobní svobody nebylo svévolné, zahrnuje nutnost existence vztahu proporcionality mezi důvody k omezení nebo zbavení osobní svobody a jejím typem (viz James, Wells a Lee proti Spojenému království, citováno výše, § 195). Rozsah testu proporcionality se liší v závislosti na zvoleném typu omezení nebo zbavení osobní svobody. V kontextu čl. 5 odst. 1 písm. a) je Soud toho názoru, že rozhodnutí o zbavení svobody a o jeho délce je spíše záležitostí pro vnitrostátní orgány než pro tento Soud (viz T. proti Spojenému království, č. 24724/94, rozsudek ze dne 16. prosince 1999, § 103; a Saadi proti Spojenému království, č. 13229/03, citováno výše, § 71). Při posuzování, zda neexistovaly náznaky svévole v případě zbavení svobody stěžovatele, je zároveň nutné odhalit důvod zbavení svobody podle čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy a provést test proporcionality (viz James, Wells a Lee proti Spojenému království, citováno výše, § 205).

β) Aplikace výše uvedených zásad na projednávaný případ

62. Soud neshledává, že by rozhodnutí soudu v Bila Cerkvě ponechat stěžovatele ve vazbě, dokud rozsudek nenabude právní moci, bylo v rozporu s vnitrostátním právem. Příslušná ustanovení zákona se navíc zdají být při aplikaci jasná a předvídatelná. Ukrajinský trestní zákoník výslovně stanoví, že soud vynášející rozsudek je příslušný zároveň rozhodnout, které preventivní opatření má být použito na odsouzenou osobu do doby, než rozsudek nabude právní moci. Z vnitrostátní právní úpravy také vyplývá, že délka preventivního opatření nezávisí na délce uloženého trestu odnětí svobody, a může tedy být i delší než tento trest.

63. Soud však musí posoudit, zda zbavení svobody stěžovatele v kritickém období, navzdory jeho souladu s vnitrostátním právem, nebylo svévolné, a tedy v rozporu s Úmluvou.

64. Soud se nedomnívá, že by v rozhodnutí soudu v Bila Cerkvě o pokračování vazby stěžovatele jako preventivního opatření byla přítomna zlá víra. Zároveň však Soud uvádí, že rozsudek k této části neobsahoval jakékoli odůvodnění, pouze obecnou formulaci ohledně provedení opatření ve výrokové části. Důvody, pro které se soud vynášející rozsudek uchýlil k prodloužení vazby jako preventivního opatření, tak zůstávají nejasné, zvláště s ohledem na situaci, kdy délka vazby přesahovala délku uloženého trestu odnětí svobody.

65. Soud si je vědom, že mohou existovat speciální důvody, které ospravedlňují, a to bez ohledu na dobu trvání trestu odnětí svobody, omezení osobní svobody odsouzené osoby jako preventivního prostředku, jehož účelem je zajištění osoby pro další soudní řízení na odvolací úrovni pro případ, že by byl rozsudek soudu prvního stupně napaden odvoláním. Nicméně, v rozhodnutí soudu v Bila Cerkvě takové úvahy nejsou zmíněny. Naopak uvedený soud rozhodl vzhledem ke stěžovatelově spolupráci při vyšetřování o uložení mírnějšího trestu, než byl stanoven v příslušných právních předpisech (viz bod 5–7 výše). Na základě toho bylo ponechání ve vazbě stěžovatele po dobu přesahující uložený trest odnětí svobody neodůvodněné. V této souvislosti Soud poznamenává, že neodůvodněnost vazby uznala i vláda ve svých vyjádřeních (viz bod 26 výše).

66. Soud proto dospěl k závěru, že stěžovatelova vazba od 15. do 27. července 2010 byla v rozporu s čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

b) Zadržení stěžovatele od 27. do 29. července 2010

67. Soud konstatuje, že rozsudek soudu v Bila Cerkvě ze dne 12. července 2010 nabyl právní moci dne 27. července 2010. V důsledku toho důvod k vazbě stěžovatele jako preventivní opatření do doby, než bude rozsudek pravomocný, odpadl. Kromě toho předmětné období zbavení svobody stěžovatele nesouviselo s výkonem uloženého trestu odnětí svobody, neboť tento již vypršel.

68. Soud připomíná, že určité zpoždění v provedení rozhodnutí propustit zadrženého (vězněného) je pochopitelné a často také nevyhnutelné z pohledu praktických úvah o chodu soudu a dodržování nezbytných formalit. Nicméně, vnitrostátní orgány musí usilovat o minimální zpoždění (viz Quinn proti Francii, č. 18580/91, rozsudek ze dne 22. března 1995, § 42; Giulia Manzoni proti Itálii, č. 19218/91, rozsudek ze dne 1. července 1997, § 25; K.-F. proti Německu, č. 25629/94, rozsudek ze dne 27. listopadu 1997, § 71; a Mancini proti Itálii, č. 44955/98, rozsudek ze dne 2. srpna 2001, § 24). Administrativní formality spojené s propuštěním zadrženého (vězněného) neodůvodňují zpoždění větší než několik hodin (viz Nikolov proti Bulharsku, č. 38884/97, rozsudek ze dne 30. ledna 2003, § 82). Je na smluvních státech, aby si právní systém zorganizovali tak, aby se jejich donucovací orgány nedopouštěly neodůvodněného omezení osobní svobody (viz Shukhardin proti Rusku, č. 65734/01, rozsudek ze dne 28. června 2007, § 93; a Mokallal proti Ukrajině, č. 19246/10, rozsudek ze dne 10. listopadu 2011, § 44).

69. V projednávaném případě trvalo vnitrostátním orgánům dva dny zajistit propuštění stěžovatele, poté, co pominul důvod k omezení jeho svobody spočívající v nabytí právní moci rozsudku ze dne 12. července 2010. S ohledem na výsadní místo práva na svobodu v demokratické společnosti měl žalující stát využít všechny moderní prostředky přenosu informací, aby tak zamezil zpoždění v provádění rozhodnutí o propuštění stěžovatele, jak je požadováno judikaturou (viz Mokallal

proti Ukrajině, citováno výše, § 44). Soud není přesvědčen o tom, že ukrajinské orgány v projednávaném případě dostály těmto požadavkům.

70. Z výše uvedeného vyplývá, že zbavení svobody stěžovatele v průběhu tohoto období nebylo podle čl. 5 odst. 1 Úmluvy důvodné.

c) Závěry soudu

71. Ve světle všech těchto úvah je nutno dospět k závěru, že došlo k porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy, a to ve vztahu k celému namítanému období vazby (od 15. do 29. července 2010).

II. K tvrzenému porušení čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě

72. Stěžovatel také podle čl. 2 protokolu č. 7 namítal, že byl fakticky zbaven práva na odvolání proti rozsudku v jeho trestní věci. Dotčené ustanovení zní takto:

„1. Každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, má právo dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně. Výkon tohoto práva, včetně důvodů, pro něž může být vykonáno, stanoví zákon.

2. Z tohoto práva jsou přípustné výjimky v případě méně závažných trestných činů, které jako takové kvalifikuje zákon, nebo jestliže byla příslušná osoba souzena v prvním stupni nejvyšším soudem nebo byla uznána vinnou a odsouzena na základě odvolání proti osvobozujícímu rozsudku.“

A. Přijatelnost

(...)

B. K věci samé

74. Stěžovatel uvedl, že byl fakticky nucen si vybrat mezi uplatněním práva na odvolání v jeho trestní věci, na straně jedné, a mezi jeho svobodou, na straně druhé. Jinými slovy, pokud by si zvolil odvolání, značně by tím oddálil své propuštění na svobodu.

75. Vláda se k tvrzení stěžovatele nevyjádřila, pouze uvedla, že podle vnitrostátní legislativy měl stěžovatel právo na odvolání proti rozsudku ze dne 12. července 2010 a bylo pouze jeho rozhodnutí, že tak neučinil. V této souvislosti vláda nesouhlasí, že by došlo k porušení stěžovatelových práv podle čl. 2 Protokolu č. 7.

76. Soud poznamenal, že smluvní státy mají v zásadě široký prostor pro uvážení ve věci, jak zajistit výkon čl. 2 Protokolu č. 7 (viz Krombach proti Francii, č. 29731/96, rozsudek ze dne 13. února 2001, § 96).

77. Jak je zřejmé z judikatury Soudu, toto ustanovení reguluje převážně otázky procesní, jako je dostupnost odvolacího soudu nebo širě přezkumu v odvolacím řízení (viz Pesti a Frodl proti Rakousku, č. 27618/95 a 27619/95, rozhodnutí ze dne 18. ledna 2000).

78. Pokud jde o otázku dostupnosti, Soud považuje za přijatelné, že některé státy v určitých případech podmiňují právo na odvolání žádostí o povolení toto učinit. Nicméně, podle konstantní judikatury veškerá omezení ve vnitrostátní legislativě ohledně práva na přezkum podle čl. 2 Protokolu č. 7 musí v souvislosti s právem na přístup k soudu podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy sledovat legitimní cíl a nenarušovat samotnou podstatu tohoto práva (viz Krombach proti Francii, citováno výše, § 96; Gurepka proti Ukrajině, č. 61406/00, rozsudek ze dne 6. září 2005, § 59; a Galstyan proti Arménii, č. 26986/03, rozsudek ze dne 15. listopadu 2007, § 125).

79. Soud připomíná, že účelem Úmluvy je garantovat práva, která nejsou teoretická či iluzorní, ale ty, která jsou praktická a účinná. Zejména se to týká práva na přístup k soudu, které v demokratické společnosti zaujímá významné místo z hlediska spravedlivého procesu (viz Airey proti Irsku, č. 6289/73, rozsudek ze dne 9. října 1979, § 24; a García Manibardo proti Španělsku, č. 38695/97, rozsudek ze dne 15. února 2000, § 43). Výše uvedenou zásadu je možno spatřovat i v judikatuře Soudu, ve které bylo konstatováno, že faktické překážky mohou být v rozporu s Úmluvou, stejně jako překážky právní (viz Golder proti Spojenému království, rozsudek ze dne 21. února 1975, § 26; a z nedávných případů, Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu proti Rumunsku, č. 47848/08, 17. července 2014, § 113).

80. Pokud jde o projednávaný případ, Soud poznamenává, že v ukrajinském právu je postup při podání opravného prostředku proti rozsudku v trestní věci jednoznačně formulovaný a dostatečně jasný. Soud však posoudí, zda stěžovateli nebylo bráněno v podání odvolání, a pokud ano, zda takové jednání lze považovat za zásah do samotné podstaty jeho práva upraveného v čl. 2 Protokolu č. 7.

81. Soud konstatuje, že vnitrostátní soudy považovaly za nezbytné, aby byl stěžovatel ponechán ve vazbě jako preventivní opatření, dokud nenabude rozsudek soudu prvního stupně právní moci, i poté, co stěžovateli již uplynul trest odnětí svobody uložený tímto rozsudkem. Při absenci odvolání by předmětné období činilo dvanáct dní. Pokud by se stěžovatel rozhodl podat odvolání, prodloužilo by se toto období na neurčito až do doby, než by rozsudek nabyl právní moci.

82. Za těchto okolností Soud souhlasí s argumentem stěžovatele, že výkon jeho práva na odvolání by byl na úkor jeho svobody, a to zejména vzhledem k tomu, že délka jeho vazby by byla neurčitá. Soud tedy shledal, že tyto okolnosti vedly k porušení samotné podstaty práva podle čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě.

83. Z výše uvedených důvodů došlo k porušení předmětného ustanovení.

III. K použití čl. 41 Úmluvy

84. Čl. 41 Úmluvy stanoví:

„Jestliže Soud zjistí, že došlo k porušení Úmluvy nebo Protokolů k ní, a jestliže vnitrostátní právo dotčené Vysoké smluvní strany umožňuje pouze částečnou nápravu, přiznává Soud v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Újma

85.–90. Stěžovateli byla přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 3 000 € a náhrada nákladů řízení 1 330 €.

(...)

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy;
3. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě;

(...)

(Zpracoval JUDr. Antonín Draštík a JUDr. Adrian Matuš)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
VELKÝ SENÁT
15. prosince 2015
VĚC SCHATSCHASCHWILI
(rozsudek ve věci Schatschaschwili proti Německu, stížnost č. 9154/10)

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d)

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 37 odst. 2, 3, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod
§ 89 odst. 2, § 101, § 111a, § 211 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
(trestní řád)

Klíčová slova:

Trestní řízení – spravedlivý proces – procesní záruky – rovnost zbraní – **právo na obhajobu** – dokazování – **výslech svědků** – svědek – oběť

Pozn.: Ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek – Výběr důležitých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu č. 4/2014 byl publikován překlad senátního rozsudku ze dne 17. 4. 2014, ve kterém senát páté sekce dospěl k závěru, že k porušení čl. 6 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy nedošlo. S českým překladem plného znění nyní publikovaného rozsudku velkého senátu se lze seznámit v databázi judikatury Evropského soudu pro lidská práva provozované Ministerstvem spravedlnosti na adrese <http://eslp.justice.cz>, konkrétně na adrese http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/F176948D580FBB4AC1257F79003B7AB9?openDocument&Highlight=0. Z uvedeného překladu vychází i níže uvedený výběr relevantních pasáží rozsudku velkého senátu.

K podmínkám možnosti použít výpověď nedostupného svědka z přípravného řízení

Autorský komentář:

Předkládaný rozsudek velkého senátu se zabývá možností vnitrostátních soudů přihlížet k výpovědím svědků získaným v průběhu přípravného řízení, v situaci, kdy tyto svědky nebylo možno z objektivních důvodů vyslechnout během hlavního líčení. Na rozdíl od rozsudku senátu páté sekce ze 17. 4. 2014 však velký senát dospěl k závěru, že k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy došlo, a překonal tím předchozí senátní rozsudek. Se senátem se sice ztotožnil v tom, že pro

neúčast svědkyň v projednávaném případě existoval závažný důvod a vnitrostátní soud učinil vše, co od něj bylo možno ve vztahu k zajištění výpovědi v rámci stávající právní úpravy přiměřeně požadovat. Dále však uvedl, že výpovědi svědkyň byly rozhodujícím důkazem (zatímco senátní rozsudek poukazoval spíše na existenci souboru dalších důkazů). V neposlední řadě pak ve vztahu k posouzení, zda existovaly dostatečné vyvažující faktory, které kompenzovaly ztížené podmínky obhajoby, uvedl, že přijatá vyvažující opatření byla vzhledem k významu výpovědi jediných očitých svědkyň trestného činu nedostatečná k tomu, aby umožnila spravedlivé a řádné posouzení spolehlivosti neověřených svědeckých výpovědí. Odkázal přitom zejména na neposkytnutí možnosti upravené vnitrostátními právními předpisy nechat svědkyně vyslechnout v přípravném řízení ustanoveným obhájcem, a to navzdory předvídatelnému riziku návratu svědkyň do jejich domovského státu, a tedy riziku nemožnosti je vyslechnout v pozdější fázi řízení.

Velký senát tak za použití zásad plynoucích ze starší judikatury překonal závěry pátého senátu (nikoliv nesporně, jak demonstrují i nesouhlasná stanoviska), a to zejména v souvislosti s hodnocením důkazní váhy dotčených svědeckých výpovědí a celkové spravedlivosti řízení. Při posuzování obdobných situací tak klade s ohledem na nutnost dodržení práva na obhajobu na vnitrostátní soudy poměrně vysoké nároky zejména ohledně posouzení, zda vyvažující faktory kompenzující ztížené podmínky byly či nebyly dostatečné, a to s přihlédnutím k procesním zárukám, které měly kompenzovat obtíže způsobené obhajobě v důsledku přijetí výpovědi v hlavním líčení nevyslechnutých svědkyň, a zda bylo řízení jako celek spravedlivé nebo nespravedlivé. Současně je však třeba konstatovat, že rozhodnutí velkého senátu poskytuje podrobnější vodítka pro hodnocení, zda se jednalo o „rozhodující“ důkaz ve smyslu definice podané Soudem v rozsudku ve věci Al-Khawaja a Tahery, a také z hlediska posouzení případného porušení práva na spravedlivé řízení při použití výpovědi nedostupného svědka soudem.

Nad rámec posouzení projednávané situace pak velký senát využil příležitost pro upřesnění a další rozvedení jednotlivých prvků testu z rozsudku Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2011, a zabýval se pořadím přezkumu prvků testu, při zdůraznění jejich vzájemné provázanosti a nezbytnosti zkoumání celkové spravedlivosti řízení (velký senát připustil, aby i v případě absence závažných důvodů pro nepřítomnost svědka bylo provedeno celkové posouzení spravedlivosti řízení). V důsledku toho je toto rozhodnutí významným judikaturním východiskem pro posuzování situací, kdy obžalovanému není dána možnost klást svědkovy otázky.

Související judikatura ve vztahu k České republice již byla shrnuta v komentáři k senátnímu rozsudku ve sbírce č. 4/2014. Nad rámec tam uvedených rozhodnutí lze nicméně ve smyslu stávajícího rozsudku velkého senátu poukázat na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2015, sp. zn. 8 Tdo 235/2015 (uveřejněné pod č. 16/2016 Sb. rozh. tr.), které stanovuje podmínky, za nichž lze číst protokol o vý-

povědi nedostupného svědka v hlavním líčení. V intencích dosavadní judikatury ESLP (i nového rozsudku velkého senátu) Nejvyšší soud poukazuje na to, že přečtení protokolu o výpovědi svědka vyslechnutého v cizině je v situaci, kdy je výpověď jediným nebo rozhodujícím usvědčujícím důkazem, možné v zásadě jenom tehdy, jestliže obviněnému nebo obhájci byla v průběhu trestního řízení alespoň jednou dána možnost klást svědkovi otázky, příp. u svědka žijícího v členském státě Rady Evropy soud postupoval podle čl. 10 Evropské úmluvy o vzájemné pomoci ve věcech trestních (publikované pod č. 550/1992 Sb.) a především využil možnosti výslechu svědka orgány cizího státu podle článku 3 a 4 této úmluvy, a to i za přítomnosti obviněného. Nerespektování tohoto požadavku může vést (obdobně jako v případě Schatschaschwili) k závěru o porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

(prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.)

SKUTKOVÝ STAV

Dne 14. 10. 2006 stěžovatel se spolupachatelem násilně vnikl do bytu v Kasselu, používaného k prostituci, a oloupil nájemnice L. a I., přičemž jim vyhrožoval. Dne 3. 2. 2007 pak stěžovatel s několika dalšími spolupachateli vyloupil byt v Göttingenu, v němž pobývaly lotyšské státní příslušnice O. a P. Zatímco stěžovatel pronásledoval P., která utekla z bytu balkonem, spolupachatel B. vyhrožoval oběti O. a oloupil ji (§ 11–18).

Při vyšetřování svědkyně O. a P. uvedly, že mají v úmyslu vrátit se v nejbližších dnech do Lotyšska, vyšetřující soudce je tedy na žádost státního zástupce vyslechl, aby získal výpověď použitelnou v hlavním líčení. Krátce po výslechu se svědkyně skutečně do Lotyšska vrátily (§ 19–22).

V návaznosti na výše uvedené skutkové okolnosti uznal zemský soud v Göttingenu (dále jen „zemský soud“) stěžovatele vinným ze dvou skutků násilné loupeže ve spojení s násilným vydíráním formou nátlaku, spáchaných společně s dalšími pachateli, a uložil mu úhrnný trest odnětí svobody na devět let a šest měsíců. Při hodnocení událostí v Kasselu se zemský soud opíral o výpovědi obětí L. a I. z přípravného řízení, které byly podpořeny výpověďmi poskytnutými v hlavním líčení policisty. Při objasňování skutkových okolností trestného činu v Göttingenu zemský soud vycházel zejména z výpovědi obětí O. a P., které považoval za hlavní svědkyně obžaloby. Jejich výpovědi byly získány v přípravném řízení v rámci výslechů provedených policií a vyšetřujícím soudcem. Zemský soud zdůraznil, že svědkyně nebylo možné vyslechnout během soudního řízení, a to přes předvolání k účasti na jednání, ze kterého se svědkyně omluvily z důvodu posttraumatického emočního

a psychického stavu, navzdory pokusu o spolupráci s lotyšskými orgány a neúspěšné snaze o audiovizuální spojení se svědkyněmi. Zemský soud proto zohlednil nižší důkazní hodnotu protokolů o výpovědích z přípravního řízení a skutečnost, že stěžovateli ani jeho obhájci nebylo v žádné fázi řízení umožněno vyslechnout jediné přímé svědkyně trestného činu spáchaného v Göttingenu. Zdůraznil, že výpovědi O. a P. i ostatních svědků vyslychaných v hlavním líčení byly podpořeny dalšími významnými a přípustnými důkazy, jako například údaji a informacemi získanými odposlechem mobilních telefonů stěžovatele a spoluobžalovaných a prostřednictvím GPS. Podle zemského soudu tak veškeré důkazy ve svém souhrnu poskytovaly souvislý a úplný obraz o událostech, který potvrzoval verzi vyličenou svědkyněmi O. a P. a vyvracel protichůdnou verzi událostí (§ 23–46).

Spolkový nejvyšší soud následně odmítl stěžovatelovu kasační stížnost a stěžovatel nebyl úspěšný ani v řízení před Spolkovým ústavním soudem, který rozhodnutím bez odůvodnění odmítl stěžovatelovu stížnost přezkoumat (§ 53–54).

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K tvrzenému porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy

67. Stěžovatel namítá, že řízení v jeho věci nebylo spravedlivé a že byla porušena zásada rovnosti zbraní, neboť jemu ani jeho právnímu zástupci nebylo v žádné fázi trestního řízení umožněno vyslechnout O. a P., jediné přímé svědkyně a zároveň oběti trestného činu, kterého se měl dopustit v únoru 2007 v Göttingenu.

102. Zásady použitelné v případech, kdy se svědek obžaloby nedostavil k hlavnímu líčení a jeho dříve učiněné výpovědi byly připuštěny jako důkaz, byly shrnuty a upřesněny ve věci Al-Khawaja a Tahery, č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2011.

107. Podle zásad vytyčených v rozsudku Al-Khawaja a Tahery je nutné posuzovat slučitelnost řízení, v němž byla jako důkaz použita výpověď učiněná svědkem, který nebyl přítomen a vyslechnut v hlavním líčení, s čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy (tamtéž, § 152), ve třech krocích. Soud musí zjistit:

(i) zda existoval závažný důvod pro nepřítomnost svědka, a tedy i pro připuštění výpovědi tohoto nepřítomného svědka jako důkazu (tamtéž, § 119–125);

(ii) zda byla výpověď nepřítomného svědka výlučným nebo rozhodujícím základem pro odsouzení obžalovaného (tamtéž, § 119 a 126–147); a

(iii) zda existovaly dostatečné vyvažující faktory, včetně silných procesních záruk, které kompenzovaly obtíže způsobené obhajobě v důsledku přijetí takové výpovědi a zajistily, že řízení jako celek bylo spravedlivé (tamtéž, § 147).

110. ... Soud však byl vyzván, aby objasnil, zda musejí být všechny tři kroky testu provedeny i v případech, kdy je odpověď na otázku buď v prvním, nebo druhém kroku záporná, a dále v jakém pořadí mají být kroky prováděny.

113. ... [V]elký senát [je] přesvědčen, že absence závažného důvodu pro nepřítomnost svědka nemůže být sama o sobě rozhodující pro závěr o nespravedlivosti řízení. Neexistence závažného důvodu pro nepřítomnost svědka obžaloby je tedy velmi významný faktor, který musí být zvážen při posouzení celkové spravedlivosti a který může vychýlit jazýček vah směrem k závěru o porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d).

116. Vzhledem k tomu, že úkolem Soudu je zjistit, zda bylo řízení jako celek spravedlivé, Soud musí zkoumat existenci dostatečných vyvažujících faktorů nejen tehdy, byla-li výpověď nepřítomného svědka výlučným nebo rozhodujícím základem pro stěžovatelovo odsouzení, ale i v případech, kdy po přezkoumání hodnocení váhy důkazu provedeného vnitrostátními soudy (podrobněji popsaného v § 124) dospěje k závěru, že není jasné, zda byl předmětný důkaz výlučným nebo rozhodujícím základem, avšak bude zřejmé, že měl významnou váhu a jeho připuštění mohlo znevýhodnit obhajobu. Síla vyvažujících faktorů nezbytných k tomu, aby bylo řízení považováno za spravedlivé, bude záviset na významu svědectví nepřítomného svědka.

118. Vzhledem k výše uvedenému bude zpravidla vhodné provádět tři kroky testu *Al-Khawaja* v pořadí uvedeném ve stejnojmenném rozsudku (viz § 107 výše). Všechny tři kroky testu spolu ale vzájemně souvisejí a společně slouží ke zjištění, zda bylo předmětné trestní řízení jako celek spravedlivé. V konkrétním případě proto může být vhodné provést tyto kroky v jiném pořadí, zejména pokud se některý z nich ukáže jako rozhodující pro závěr o spravedlivosti nebo nespravedlivosti řízení (v této souvislosti viz např. Nechto proti Rusku, č. 24893/05, rozsudek ze dne 24. 1. 2012, § 119–125 a § 126–127; Mitkus proti Lotyšsku, č. 7259/03, rozsudek ze dne 2. 10. 2012, § 101–102 a § 106; Gani proti Španělsku, č. 61800/08, rozsudek ze dne 19. 2. 2013, § 43–45; Şandru proti Rumunsku, č. 33882/05, rozsudek ze dne 15. 10. 2013, § 62–66; ve všech těchto věcech byl druhý krok, tedy otázka, zda bylo svědectví nepřítomného svědka výlučným nebo rozhodujícím důkazem, proveden ještě před prvním krokem, tj. otázkou, zda existoval závažný důvod pro svědkovu nepřítomnost).

...

2. Použití výše uvedených zásad na projednávanou věc

a) Posouzení, zda existoval závažný důvod pro nepřítomnost svědkyň O. a P. při hlavním líčení

139. ... [V]elký senát [se] ztotožňuje se závěrem, ke kterému v tomto ohledu dospěl senát, a konstatuje, že zemský soud učinil vše, co od něj bylo možno v rámci stávající právní úpravy přiměřeně požadovat (viz § 64–66), aby zajistil přítomnost svědkyň O. a P. Zemský soud neměl v rámci své pravomoci na území

Německa jiné přiměřené prostředky, jimiž by mohl zajistit, aby se lotyšské státní příslušnice O. a P., které se zdržovaly ve své domovské zemi, zúčastnily hlavního líčení. Soud je zejména přesvědčen, že nic nenaznačuje tomu, že by se nalézacímu soudu podařilo v přiměřené době dosáhnout výsledku svědekyn na základě bilaterálních jednání s Lotyšskou republikou na politické úrovni, jak navrhuje stěžovatel. V souladu se zásadou *impossibilium nulla est obligatio* proto nebyla nepřítomnost svědekyn přičitatelná vnitrostátnímu soudu.

140. Z pohledu nalézacího soudu proto existoval závažný důvod pro neúčast svědekyn O. a P. na hlavním líčení, a tedy i pro to, aby byly výpovědi učiněné svědekyněmi během přípravného řízení na policii a před vyšetřujícím soudcem připsány jako důkaz.

b) Posouzení, zda byly výpovědi nepřítomných svědekyn výlučným nebo rozhodujícím základem pro stěžovatelovo odsouzení

...

142. Soud konstatuje, že vnitrostátní soudy, které nepovažovaly svědecké výpovědi O. a P. za výlučný (tj. jediný) důkaz proti stěžovateli, nedaly jasně najevo, zda předmětné svědecké výpovědi považují za „rozhodující“ důkaz ve smyslu definice podané Soudem v rozsudku ve věci Al-Khawaja a Tahery (který byl sám ovšem vydán až po rozhodnutí vnitrostátních soudů v projednávané věci), tedy za důkaz takového významu, že bude pravděpodobně rozhodující pro výsledek řízení (viz § 123 výše). Označení obou svědekyn zemským soudem za „*maßgeblich*“ (což lze přeložit jako „klíčový“, ale také „důležitý“, „významný“ nebo „rozhodující“) není v tomto ohledu jednoznačné.

143. Při provádění vlastního hodnocení váhy svědecké výpovědi ve světle závěrů vnitrostátních soudů musí Soud vycházet ze síly dalších dostupných usvědčujících důkazů (viz § 123 výše). Soud konstatuje, že zemskému soudu byly předloženy zejména tyto další důkazy vztahující se k danému trestnému činu: svědectví z doslechu poskytnuté sousedkou svědekyn E. a jejich přítelkyní L. o tom, jakým způsobem jim O. a P. popsaly události ze dne 3. února 2007; vlastní doznání stěžovatele učiněné v průběhu hlavního líčení, že v rozhodné době byl v bytě O. a P., vyskočil z balkónu a pronásledoval P.; údaje o poloze a záznamy hovorů mezi jedním ze spoluobžalovaných a stěžovatelem uskutečněných ze dvou mobilních telefonů v době spáchání trestného činu, z nichž vyplývá, že stěžovatel byl přítomen v bytě na místě činu a že vyskočil z balkónu s úmyslem pronásledovat jednu z prchajících obyvatelek; údaje z GPS, z nichž plyne, že automobil jednoho ze spoluobžalovaných byl v rozhodné době zaparkován poblíž bytu svědekyn; a konečně důkazy týkající se trestného činu spáchaného stěžovatelem a jeho spolupachatelem dne 14. 10. 2006 v Kasselu.

144. Soud s ohledem na tyto důkazy nemůže než konstatovat, že O. a P. byly jedinými očitými svědkyněmi předmětného trestného činu. Jiné důkazy, které měly soudy k dispozici, byly buď svědectvím z doslechu, nebo se jednalo toliko o nepřímé technické a jiné důkazy, které nebyly jednoznačné, pokud jde o samotnou loupež a vydírání. Vzhledem k těmto skutečnostem je Soud přesvědčen, že důkaz nepřítomných svědkyň byl „rozhodující“, tj. určující pro stěžovatelovo odsouzení.

c) Posouzení, zda existovaly dostatečné vyvažující faktory, které kompenzovaly ztížené podmínky, v nichž pracovala obhajoba

145. Ve třetím kroku musí Soud dále rozhodnout, zda existovaly dostatečné vyvažující faktory, které kompenzovaly ztížené podmínky, za nichž pracovala obhajoba v důsledku připuštění rozhodujícího svědectví nepřítomných svědkyň. Jak je popsáno výše (viz § 125–131), v tomto ohledu jsou významné následující okolnosti: přístup nalézacího soudu k neověřeným výpovědím, existence a síla dalších usvědčujících důkazů a procesní opatření přijatá k vykompenzování nemožnosti podrobit svědkyně přímému křížovému výslechu během hlavního líčení.

...

(i) Přístup nalézacího soudu k neověřeným výpovědím

146.–149. Pokud jde o otázku, jak vnitrostátní soudy zacházely se svědectvím nepřítomných svědkyň O. a P., Soud konstatuje, že zemský soud k těmto důkazům přistupoval obezřetně. ... Zemský soud ve svém velmi podrobně odůvodněném rozsudku vysvětlil, že si je vědom snížené důkazní hodnoty neověřených svědeckých výpovědí. ... Soud dále konstatuje, že zemský soud se při hodnocení věrohodnosti svědkyň zabýval také různými aspekty jejich chování ve vztahu k jejich výpovědím. Vzal v úvahu skutečnost, že svědkyně trestný čin ihned neoznámily a že se bez dostatečné omluvy nedostavily k hlavnímu líčení. Byl ale přesvědčen, že pro toto chování existuje vysvětlení..., které však nemělo vliv na jejich věrohodnost.

150. Vzhledem k výše uvedenému má Soud za to, že zemský soud hodnotil věrohodnost nepřítomných svědkyň a spolehlivost jejich výpovědí opatrně. V této souvislosti Soud poznamenává, že jeho úkol posoudit zacházení nalézacího soudu s neověřenými výpověďmi byl usnadněn tím, že zemský soud své hodnocení předložených důkazů odůvodnil, jak je v kontinentálních právních systémech obvyklé.

ii) Existence a síla dalších usvědčujících důkazů

151. Soud dále konstatuje, že zemskému soudu byly předloženy některé další výše uvedené (viz § 143–144) usvědčující nepřímé důkazy a svědectví z doslechu podporující svědecké výpovědi učiněné O. a P.

iii) Procesní opatření mající za cíl vyvážit nemožnost podrobit svědkyně při hlavním líčení přímému křížovému výslechu

152. Soud konstatuje, že stěžovatel měl možnost předložit vlastní verzi událostí ze dne 3. února 2007 – kterou využil – a zpochybnit věrohodnost svědkyň, jejichž totožnost znal, také křížovým výslechem ostatních svědků, kteří při hlavním líčení poskytli svědectví z doslechu.

153. Soud však poznamenává, že stěžovateli nebylo umožněno klást svědkyním O. a P. otázky nepřímo, například písemně. Krom toho nebyla stěžovateli ani jeho obhájci poskytnuta příležitost vyslechnout tyto svědkyně v přípravném řízení.

155. ... [P]odle ustanovení německých právních předpisů mohly orgány činné v trestním řízení ustanovit stěžovateli obhájce (§ 141 odst. 3 trestního řádu ve spojení s § 140 odst. 1). Tento obhájce by byl oprávněn zúčastnit se výslechu svědka prováděného vyšetřujícím soudcem a v zásadě by o něm musel být vyrozuměn (§ 168c odst. 2 a 5 trestního řádu). Tyto procesní záruky upravené v trestním řádu a podpořené výkladem Spolkového soudního dvora (viz § 58–59 výše) však nebyly ve stěžovatelově případě využity.

157. Za této situace je pro posouzení spravedlivosti řízení jako celku nezbytné zjistit, zda příslušné orgány v době výslechu svědka v přípravném řízení vycházely z předpokladu, že svědek nebude vyslechnut v hlavním líčení. Pokud se orgány činné v trestním řízení důvodně domnívaly, že dotyčný svědek nebude vyslechnut v hlavním líčení před nalézacím soudem, je nezbytné, aby obhajobě byla poskytnuta příležitost položit svědkovi otázky v přípravném řízení (srov. též Vronchenko proti Estonsku, č. 59632/09, rozsudek ze dne 18. 7. 2013, § 60 a násl., a Rosin proti Estonsku, č. 26540/08, rozsudek ze dne 19. 12. 2008, § 57 a násl., kdy nezletilým obětím sexuálního trestného činu bylo v přípravném řízení přislíbeno, že na trestný čin již nebudou znovu dotazovány).

159. Soud konstatuje, že v projednávané věci si orgány byly vědomy, že svědkyně O. a P. nepodalý trestní oznámení na pachatele bezprostředně po činu kvůli obavám z problémů s policií a pomsty pachatelů, že v Německu pobývaly pouze dočasně, zatímco jejich rodiny zůstaly v Lotyšsku, a že prohlásily, že mají v úmyslu se co nejdříve vrátit do své domovské země. Za těchto okolností se závěr orgánů činných v trestním řízení, že při pozdějším hlavním líčení konaném proti stěžovateli v Německu by nemuselo být možné svědkyně vyslechnout, jeví jako přesvědčivý.

160. Navzdory těmto skutečnostem však orgány činné v trestním řízení stěžovateli neposkytly příležitost – ačkoli tak podle vnitrostátních právních předpisů mohly učinit – nechat svědkyně O. a P. vyslechnout v přípravném řízení ustanoveným obhájcem. Tím, že postupovaly tímto způsobem, podstoupily orgány činné v trestním řízení předvídatelné riziko, že obviněný ani jeho právní zástupce nebudou moci v žádné fázi řízení O. a P. vyslechnout, které se nakonec naplnilo

(k významu přítomnosti právního zástupce u výslechu svědka obžaloby vyšetřujícím soudcem srov. Hümmner proti Německu, č. 26171/07, rozsudek ze dne 19. 7. 2012, § 43 a 48).

iv) Posouzení celkové spravedlivosti řízení

162. Soud konstatuje, že nalézacímu soudu byly předloženy některé další usvědčující důkazy o trestném činu, jímž byl stěžovatel shledán vinným. Poznává však, že nebyla přijata téměř žádná procesní opatření, která by kompenzovala nemožnost podrobit svědkyně v hlavním líčení přímému křížovému výslechu. Soud je přesvědčen, že poskytnutí příležitosti k tomu, aby obviněný mohl nechat klíčového svědka obžaloby vyslechnout alespoň v přípravném řízení a prostřednictvím svého obhájce, představuje významnou procesní záruku práv obhajoby, jejíž absence má závažný dopad na posouzení celkové spravedlivosti řízení podle čl. 6 odst. 3 písm. d).

163. Je pravda, že nalézací soud pečlivě hodnotil věrohodnost nepřítomných svědkyň a spolehlivost jejich výpovědí, čímž se pokusil stěžovateli vykompenzovat nemožnost podrobit svědkyně křížovému výslechu, a že stěžovatel měl možnost předestřít vlastní verzi událostí v Göttingenu. Přijatá vyvažující opatření však byla vzhledem k významu výpovědí jediných očitých svědkyň trestného činu, z něhož byl stěžovatel usvědčen, nedostatečná k tomu, aby umožnila spravedlivé a řádné posouzení spolehlivosti neověřených svědeckých výpovědí.

164. Soud je toho názoru, že pokud za těchto okolností nebylo stěžovateli v žádné fázi řízení umožněno vyslechnout nebo nechat vyslechnout svědkyně O. a P., měla tato skutečnost za následek, že řízení jako celek bylo nespravedlivé.

165. Došlo proto k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

...

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. *Rozhoduje* poměrem hlasů devět k osmi, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy;

2. Jednomyslně *zamítá* stěžovatelův návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění.

ODDĚLENÁ STANOVISKA

a) Společné souhlasné stanovisko soudců Spielmanna a Sajó a soudkyň Karakaş a Keller

Soudci se ztotožnili s většinou, pokud jde o porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy v projednávaném případě, vyslovili však obavy, že přijaté upřesnění výše citovaného rozsudku Al-Khawaja a Tahery povede k oslabení zásadní role práv obhajoby. Soudci chápou tři kroky definované testem ve věci Al-Khawaja a Tahery jako nezávislé, byť navzájem související. Soud měl tedy spíše konstatovat, že neodůvodněná nepřítomnost svědka představuje porušení i tehdy, pokud jeho výpověď nebyla výlučným nebo rozhodujícím základem pro odsouzení, jestliže měla určitý význam v řízení. Pokud tedy vnitrostátní soudy neuvедou vážné důvody pro nepřítomnost svědka, Soud nemusí provádět druhý a třetí krok testu. Konstatovali, že pokud velký senát připouští, aby i v případě absence závažných důvodů pro nepřítomnost svědka bylo provedeno celkové posouzení spravedlivosti řízení, bude právo na konfrontaci svědka značně oslabeno.

b) Společné nesouhlasné stanovisko soudkyň Hirvelä, Pardalos, Nuißberger a soudců Popoviće, Mahoneyho a Kūrise

Šestice soudců se s názorem většiny neztotožnila. Neshoda s většinou se netýkala rekapitulace obecných zásad, nýbrž použití příslušných zásad na projednávanou věc. Soudci s většinou souhlasili v tom, že existoval závažný důvod pro nepřítomnost svědkyň O. a P. při hlavním líčení, na rozdíl od většiny jsou však názoru, že i vyvažující faktory kompenzující ztížené podmínky byly v projednávané věci dostatečné. V souladu s většinou konstatovali, že posouzení zemského soudu ohledně věrohodnosti a spolehlivosti výpovědí bylo velice pečlivé. Na rozdíl od většiny ale vyjádřili přesvědčení, že zemskému soudu byly předloženy velmi přesvědčivé a logické usvědčující důkazy o trestných činech. U procesních opatření pak upozornili na posouzení vnitrostátních soudů, které nekonstatovaly rozpor s dotčenými ustanoveními trestního řádu. Nesouhlasili ani se závěrem, že orgány činné v trestním řízení v přípravném řízení postupovaly na základě předpokladu, že svědkyně nebudou moci být vyslechnuty při hlavním líčení. Přestože je tak poskytnutí příležitosti obviněnému nechat vyslechnout klíčové svědky obžaloby alespoň v přípravném řízení významnou zárukou, v projednávané věci existovaly silné záruky umožňující řádně posoudit spolehlivost výpovědí a existovaly další silné a nerozporné usvědčující důkazy. V daném případě proto okolnosti neměly za následek, že by bylo řízení jako celek nespravedlivé.

c) Nesouhlasné stanovisko soudce Kjølbroa

Soudce Kjølbro vyjádřil pochybnosti ohledně upřesnění ze strany velkého senátu k judikatuře Soudu a třem kritériím stanoveným ve věci Al-Khawaja a Tahery

proti Spojenému království a neztotožnil se ani se závěrem o porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Konstatoval, že upřesnění provedené velkým senátem by nemělo znamenat odklon od vymezení kritérií z rozsudku Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, a zdůraznil nejenom význam tří kroků testu, ale také pořadí jejich provádění, od kterého by se v zásadě soudy neměly odklánět. Při hodnocení projednávané věci se soudce Kjølbrototožnil s většinou ohledně závažnosti důvodu pro nepřítomnost svědkyň O. a P. s tím, že písemné výpovědi svědkyň byly pro odsouzení rozhodující, ne však už se závěrem ohledně spravedlivosti řízení. Podle jeho závěru totiž byly v případě dány dostatečné „vyvažující faktory“, díky kterým bylo řízení se stěžovatelem spravedlivé, a konstatoval, že rozsudek je příkladem dosti formalistického přístupu k významu procesních záruk.

(Zeditovala Mgr. Bc. Alžběta Králová)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
3. září 2015
VĚC SÓRO
(rozsudek ve věci Sõro proti Estonsku, stížnost č. 22588/08)

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 8

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 7, 10 a 17 Listiny základních práv a svobod,
§ 7 odst. 1 zákona č. 140/1996 Sb., o zpřístupnění svazků vzniklých činností bývalé Státní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů

Klíčová slova:

Respektování soukromého života – uveřejnění informací – diferenciací následků dle stupně spolupráce

K odpovědnosti státu za uveřejňování údajů o službě či spolupráci se sovětskými bezpečnostními složkami za doby sovětské nadvlády tiskem a na internetu

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí ESLP řeší především otázku tvrzeného porušení čl. 8 Úmluvy na podkladě tvrzení stěžovatele, že byla porušena práva na respektování jeho soukromého a rodinného života v souvislosti s publikací informace, že pracoval jako řidič pro KGB. Soud v tomto případě vzal za prokázané, že uveřejněné informace o této službě stěžovatele pro KGB obsahovaly fakta o stěžovatelově minulosti, které zpřístupněním veřejnosti poškodily jeho pověst, čímž byla porušena práva na respektování soukromého života. Tento zásah však byl podložen zákonem, který byl schválen a zveřejněn v souladu s estonskými právními předpisy. Šlo tak o zásah zákonný pro účely druhého odstavce čl. 8 Úmluvy, přičemž z hlediska posouzení účelu zásahu Soud poukázal především mimo jiné na to, že registrace a uveřejnění informací o dřívějších zaměstnancích a spolupracovnících tehdejší výzvědné služby okupačních sil ovládajících Estonsko byly součástí opatření k zajištění transparentnosti, jasnosti a míru ve společnosti, stejně jako k prevenci

bezpečnostních hrozeb. Přes uvedené okolnosti však Soud současně dopěl k závěru, že provedená opatření v posuzovaném případě nebyla „nezbytná v demokratické společnosti“. Důvodem byla nedostatečná individualizace přijatých opatření. Podle soudu estonský zákon o registraci a zveřejnění informací o spolupráci nerozlišoval mezi jednotlivými stupni dřívější spolupráce s KGB, přičemž neexistovalo žádné řízení pro účely vyhodnocení speciálních úkolů vykonávaných konkrétními zaměstnanci pro dřívější tajné služby s cílem rozlišení nebezpečí, které mohou představovat několik let po ukončení jejich činnosti. Soud proto nedovodil, že zde existovala příčinná souvislost mezi legitimními požadavky, o které usiloval zákon, a zveřejněním informací o všech dřívějších zaměstnancích tehdejších tajných služeb (včetně např. řidičů). Soud též připomněl význam času, který již uplynul od nastolení nezávislosti Estonska.

Dané rozhodnutí cílí na problematiku, která je *cum grano salis* obdobná zejména v minulosti dosti frekventované „lustrační“ agendě českých soudů podmíněné právní úpravou, kterou přinesl zejména zákon č. 451/1991 Sb., ve znění změn a doplňků, kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích, a později též např. zákon č. 140/1996 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o zpřístupnění svazků vzniklých činnostmi bývalé státní bezpečnosti, jejichž účelem bylo (jak je uvedeno např. v § 1 zmíněného zákona č. 140/1996 Sb.) co nejširší odhalení praxe komunistického režimu při potlačování politických práv a svobod vykonávané prostřednictvím tajných represivních složek totalitního státu.

Pokud byl občan v registrech Státní bezpečnosti evidován jako její spolupracovník v kategorii uvedené v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb., tento přepis ukládal Ministerstvu vnitra vydat o této skutečnosti osvědčení, aniž by mu umožňoval posoudit správnost této evidence a případně tyto údaje změnit. Ochrana občanů, kteří byli (a dosud jsou) takto neoprávněně evidováni v registrech svazků bývalé StB, pak zajišťovala rozhodnutí soudu vydaná v řízení o ochranu osobnosti, která deklarovala neoprávněnost takové evidence. To obdobně platí i v případě aplikace zákona č. 140/1996 Sb., kdy nadto bylo např. judikováno (srovnej např. rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 970/2004, resp. 30 Cdo 1420/2007, apod.), že žalované Ministerstvo vnitra je povinno zdržet se zveřejnění tiskem a na elektronických médiích údaje o tom, že žalobce je evidován jako osoba uvedená v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb., v případech, kdy bylo pravomocným soudním rozhodnutím určeno, že osoba byla takto neoprávněně evidována jako kvalifikovaný spolupracovník StB.

Lze se proto domnívat, že význam intimovaného rozhodnutí ESLP se může odrážet i do právních poměrů konkrétních případů vyplývajících z „lustrační“ agendy v České republice.

(JUDr. Pavel Pavlík)

SKUTKOVÝ STAV

Estonsko ztratilo svoji nezávislost v roce 1939 a do roku 1991 bylo, s výjimkou německé okupace mezi lety 1941–1944, pod nadvládou SSSR. Po znovuoobnovení nezávislosti v roce 1991 Estonsko provedlo legislativní reformy k nastolení demokracie a napravení křivd. V roce 1995 byl přijat zákon, podle něhož měly být registrovány všechny osoby, které v minulosti sloužily u bezpečnostních složek nebo ve zpravodajských službách okupačních vojsk nebo s nimi spolupracovaly. V případě, že dotyčná osoba neučinila sama doznání, údaje o této spolupráci byly následně zveřejněny. V únoru 2004 byl stěžovatel seznámen Úřadem vnitřní bezpečnosti se skutečností, že spadá pod režim předmětného zákona a že informace o tom, že pracoval mezi lety 1980 a 1991 pro sovětskou tajnou bezpečnostní složku (dále pouze KGB) jako řidič, bude zveřejněna. Dále byl stěžovatel uvědoměn, že ve lhůtě jednoho měsíce od doručení oznámení o registraci a uveřejnění údajů o jeho spolupráci s KGB má možnost vyžádat si přístup k dokumentům prokazujícím jeho propojení s KGB a může napadnout informace uvedené v oznámení před Estonskými úřady a před soudy. Stěžovatel nečinil spornou pravdivost informací o své osobě, a ty tak byly v červnu 2004 zveřejněny v příloze sbírky zákonů, a to jak v její tištěné, tak v elektronické verzi na internetu. Stěžovatel podal stížnost na Ministerstvo spravedlnosti, které, po analýze dostupných informací, podalo zprávu Estonskému parlamentu, v níž uvedlo, že předmětný zákon je protiústavní v té části, ve které nepřipouští výjimky z povinnosti uveřejnění údajů s ohledem na osoby, které prováděly služby spíše technického rázu nespojené s hlavními funkcemi organizace. Ústavněprávní komise parlamentu ale žádné pochybení neshledala (§ 6–23).

Stěžovatel se posléze obrátil na tallinnský správní soud, u něhož se domáhal, aby bylo oznámení o jeho spolupráci prohlášeno za protiprávní, a brojil také proti znění tohoto oznámení, zvláště proti nadpisu, kterým měl být označen za okupanta. Podle jeho názoru by neměl být spojován se zločiny vrchních představitelů okupačních hnutí, ale pouze s tím, čeho se dopustil, tedy, že byl řidičem. Jako řidič neměl žádný přístup k tajným informacím a ani se nedopouštěl jejich shromažďování. Upozornil také, že kvůli oznámeným informacím byl ponižován v práci a nakonec musel ukončit pracovní poměr. Tallinnský správní soud rozsudkem jeho žalobu zamítl a uvedl, že stěžovatel měl možnost zpochybnit oznámení o své dřívější činnosti, avšak toto neučinil. Zmíněný soud shledal, že publikace oznámení nebyla protiprávní ani nepoškodila stěžovatelova práva.

Totožný názor na věc zaujal i tallinnský odvolací soud, který odvolání stěžovatele zamítl. Poznamenal, že fakt, že stěžovatel nevyužil svého práva brojit proti oznámení před jeho zveřejněním, ho sice nezavazuje možnosti podat stížnost po uveřejnění oznámení o jeho spolupráci, ale soud přesto v tomto případě neshledal žádný

zásah do stěžovatelových základních práv a svobod. Uvedl, že slovo „okupant“ se nevztahuje k osobě stěžovatele, ale spíše označuje stát, tedy dřívější SSSR.

Estonský Nejvyšší soud dovolání stěžovatele odmítl.

RELEVANTNÍ NÁRODNÍ PRÁVO

Dne 6. února 1995 byl přijat zákon, jenž upravoval registraci a zveřejnění údajů o osobách, které sloužily nebo spolupracovaly s organizacemi státní bezpečnosti, výzvědných organizací ozbrojených sil států, jež okupovaly Estonsko. V platnost vstoupil dne 28. března 1995 a zahrnoval období od 17. června 1940 do 31. prosince 1991.

Podle části V tohoto zákona osoby, kterých se registrace týká, budou registrovány na základě osobního doznání učiněného během jednoho roku od vstupu zákona v platnost nebo na základě dostupných důkazů. V případě, že k registraci nedojde na základě osobního doznání, budou informace o činnosti osob pro okupační síly uveřejněny.

Před uveřejněním bude osoba, které se uveřejnění týká, upozorněna na text oznámení a má právo během jednoho měsíce od doručení upozornění o registraci a zveřejnění údajů o své osobě získat přístup k relevantním dokumentům o své osobě a zpochybnit text oznámení u estonských bezpečnostních složek a u soudu. Důkazní břemeno leží na straně státu, přičemž k registraci a uveřejnění nelze přikročit pouze na základě podezření. (§ 35–40)

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K tvrzenému porušení čl. 8 Úmluvy

45. Stěžovatel tvrdí, že byla porušena práva na respektování jeho soukromého a rodinného života vzhledem k publikaci informace, že pracoval jako řidič pro KGB.

A) Přípustnost

47. Vláda navrhovala, aby byla stížnost zamítnuta, neboť stěžovatel nevyčerpal vnitrostátní právní prostředky nápravy, když nebrojil proti textu oznámení ani před úřady, ani před soudy. Jedině v případě, kdy by stěžovatel podal protest proti prvotnímu ohlášení, by mohl předejít publikaci a zveřejnění informací o své činnosti pro KGB. Vláda dále poznamenala, že stanovisko Ministerstva vnitra mohlo hrát určitou roli při úvaze soudů o přiměřenosti zásahu. Přestože stěžovatelova žaloba sice byla u správních soudů shledána přípustnou, nemohla vyvolat stejné účinky jako protest vůči ohlášení, tedy prevenci před zveřejněním.

48. Stěžovatel uvedl, že nechtěl činit sporným text oznámení, neboť výkon jeho funkce byl veřejně známý. Negativní následky zveřejněných informací nastaly až pár měsíců poté, kdy oznámení ve kterém byl označen za osobu, která okupovala Estonsko, bylo zveřejněno na Internetu.

Co se týká otázky, zda byl stěžovatel povinen protestovat proti ohlášení za účelem naplnění požadavku vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy, Soud upozorňuje na fakt, že stěžovatel nerozporoval a neměl v úmyslu činit spornou informaci, že vykonával funkci řidiče pro KGB. Jestliže tedy soudy stěžovatelovu žalobu následně projednaly, argument vlády o nevyčerpání všech dostupných právních prostředků k nápravě musí být odmítnut. Vzhledem k tomu, že tato stížnost není zjevně neopodstatněná, Soud ji pokládá za přípustnou (§ 49–51).

B) Odůvodněnost

Hodnocení Soudu

56. Soud pokládá za prokázané, že uveřejněné informace o stěžovatelově službě pro KGB obsahovaly fakta o stěžovatelově minulosti, které byly zpřístupněny veřejnosti a poškodily jeho pověst. Proto došlo k zásahu do jeho práva na respektování soukromého života (Sidabras a Džiautas proti Litvě, č. 55480/00 a 59330/00, rozsudek ze dne 27. 7. 2004, § 42–50).

57. Soud dále připomíná, že zákonnost provedeného zásahu nebyla stranami zpochybňována. Předmětný zásah byl založen na zákonu, který byl schválen a zveřejněn v souladu s estonskými právními předpisy. Zároveň nebylo pochyb, že text této právní normy byl dostatečně zřejmý, aby umožnil těm, kterých se týkal, předvídat následky v něm obsažené. Dostupnost zákona a veřejné povědomí o něm dokládá také fakt, že podle informací dodaných estonskou vládou 1 153 osob učinilo doznání v rámci jednoho roku od vstupu zákona v platnost, aby informace o jejich činnosti nebyly později zveřejněny. Soud tudíž pokládá předmětný zásah za zákonný pro účely druhého odstavce čl. 8 Úmluvy.

58. Co se týká účelu zásahu, Soud poznamenává, že registrace a uveřejnění informací o dřívějších zaměstnancích a spolupracovnících tehdejší výzvedné služby okupačních sil ovládajících Estonsko byly součástí opatření k zajištění transparentnosti, jasnosti a míru ve společnosti, stejně jako k prevenci bezpečnostních hrozeb. Soud vzal také v úvahu případy, na které odkazovala vláda, kdy dřívější zaměstnanci nebo spolupracovníci KGB vyrazili cizím státům státní tajemství a dopustili se tak velezrady. Soud uzavírá, že předmětný zásah sledoval legitimní cíle ve smyslu odstavce druhého čl. 8 Úmluvy, konkrétně ochranu národní bezpečnosti a ochranu veřejnosti, prevenci nepokojů, stejně jako ochranu práv a svobod ostatních (viz *mutatis mutandis* – Sidabras and Džiautas, cit. výše, § 54–55).

59. Soud se tudíž mohl zaměřit na přezkum, zda provedená opatření byla „nezbytná v demokratické společnosti“. Soud v této souvislosti podotýká, že není žádný obecně přijímaný postoj mezi smluvními stranami týkající se opatření k odstranění dědictví dřívějších komunistických totalitárních systémů (viz Matyjek

proti Polsku, č. 38184/03, rozsudek ze dne 24. 4. 2007, § 36). Mezi státy byla přijata rozdílná opatření a jejich aplikace podnítila vznik mnoha soudních sporů před Soudem týkajících se rozdílných záležitostí jako například omezení oprávnění být zvolen ve volbách (Ždanoka proti Lotyšsku, č. 58278/00, rozsudek velkého senátu ze dne 16. 3. 2006, a věc Ādamsons proti Lotyšsku, č. 3669/03, rozsudek ze dne 24. 6. 2008) nebo omezení v možnosti získat určité zaměstnání (Vogt proti Německu, č. 17851/91, rozsudek velkého senátu ze dne 26. 9. 1995; Volkmer proti Německu, č. 39799/98, rozhodnutí ze dne 22. 11. 2001; Sidabras and Džiautas, citováno výše; Rainys a Gasparavičius proti Litvě, č. 70665/01 a 74345/01, rozsudek ze dne 7. 4. 2005; a Žičkus proti Litvě, č. 26652/02, rozsudek ze dne 7. 4. 2009) stejně jako nedostatečného přístupu k informacím, na jejichž základě byla určena kolaborace dotyčné osoby (viz Matyjek proti Polsku, č. 38184/03, rozsudek ze dne 24. 4. 2007), či opatření snižující těmto osobám výši starobního důchodu. Na základě těchto informací se Soud nyní zaměří na zkoumání proporcionality předmětných opatření v současné věci.

60. Soud připomíná, že již v dřívějších svých rozsudcích kritizoval nedostatečnou individualizaci přijatých opatření. Takto ve věci Ādamsons uzavřel, že skupina osob (dřívější agenti KGB), na které se vztahovala omezení stát se volebním kandidátem, byla omezena příliš širokým způsobem bez ohledu na dobu služby předmětných osob, na specifické úkoly, které jim byly uděleny, či na jejich osobní postoje a chování (viz Ādamsons, citováno výše, § 125). Podobně také ve věci Žičkus Soud shledal nedostatečné rozlišování v národním právu mezi různými stupni dřívějšího zapojení pro KGB (viz Žičkus, citováno výše, § 33). V souvislosti s nedostatkem diferenciací předpokladů pro uplatnění omezení v národním právu se Soud také vyslovil k otázce široce zaměřených omezení při jejich aplikaci na předmětné osoby. A tak ve věci Sidabras a Džiautas poznamenal, že vyjma „právníků“ a „notářů“ národní právo neobsahuje definici specifických pracovních opozic v soukromém sektoru, funkcí či úkolů, ke kterým by byl stěžovatelům odepřen přístup (viz Sidabras a Džiautas, citováno výše, § 59).

61. Soud je toho názoru, že výše zmíněné závěry lze vztáhnout i na předmětnou věc. Poznamenává, že zákon o registraci a zveřejnění informací o spolupráci nerozlišoval mezi jednotlivými stupni dřívější spolupráce s KGB. Je sice pravdou, že podle současné účinné právní úpravy byl stěžovatel informován předem o textu oznámení, které bude zveřejněno, a byla mu dána možnost rozporovat a zpochybnit uvedené v oznámení. Nicméně, neexistovalo žádné řízení k vyhodnocení speciálních úkolů vykonávaných konkrétními zaměstnanci pro dřívější tajné služby s cílem rozlišit nebezpečí, které mohou představovat několik let po ukončení jejich činnosti pro tyto instituce. Soud není přesvědčen, že zde existovala příčinná souvislost mezi legitimními požadavky, o které usiloval zákon, a zveřejněním informací o všech dřívějších zaměstnancích tehdejších tajných služeb včetně řidičů, jako v tomto případě, bez ohledu na specifické funkce, které vykonávali ve svém zaměstnání.

62. Soud také poznamenává, že přestože předmětný zákon vešel v platnost tři a půl roku po nastolení nezávislosti Estonska, publikace informací o dřívějších zaměstnancích se protáhla o několik dalších let. Ve věci stěžovatele byly předmětné informace uveřejněny v roce 2004 – skoro třináct let po obnovení estonské nezávislosti. Soud je toho názoru, že hrozba, kterou by dřívější zaměstnanci KGB mohli představovat pro nově obnovenou demokracii, se musela výrazně snížit s odstupem času. Soud konstatuje, že ze spisu nevyplývají žádné závěry o možné hrozbě představované stěžovatelem v čase, kdy byly publikovány předmětné informace o jeho osobě (viz Žičkus, citováno výše).

63. Soud v neposlední řadě také zaznamenal, že předmětný zákon sám o sobě neuválil žádná omezení na stěžovatelův výkon zaměstnání. Nicméně, stěžovatel se, podle vlastního tvrzení, stal terčem posměchu a byl nucen ukončit pracovní poměr. Soud připomíná, že přestože takový výsledek nebyl předmětným zákonem předvídan, svědčí o závažnosti zásahu do stěžovatelova práva na respektování jeho soukromého života.

64. Ve světle výše zmíněných úvah Soud uzavřel, že stěžovatelovo právo na respektování soukromého života bylo v projednávané věci vystaveno nepřiměřenému zásahu.

II. Použití čl. 41 Úmluvy

[...]

A) Újma

66. Stěžovatel požaduje 2 556 € z titulu ušlého zisku za čtyři měsíce a 6 000 € z titulu nemajetkové újmy.

67. Vláda považuje stěžovatelův požadavek na kompenzaci ušlého zisku za nedoložený, neboť stěžovatel neprokázal, že byl donucen ukončit pracovní poměr, ani svou ztrátu na výdělků. V souvislosti s nemajetkovou újmou se vláda domnívá, že by přiměřeným zadostiučiněním mohlo být pouze konstatování porušení Úmluvy, nicméně, pokud by i přesto Soud rozhodl udělit stěžovateli peněžitou kompenzaci za nemajetkovou újmu, nechává její výši na zvážení Soudu.

68. S ohledem na všechny okolnosti projednávaného případu Soud uzavřel, že stěžovatel nijak neprokázal svou ztrátu na výdělků, a proto tento jeho nárok zamítá. Zároveň ale uznává, že stěžovatel utrpěl nemajetkovou újmu, kterou nelze napravit pouze konstatováním porušení. Při posouzení na základě zásady ekvity Soud stěžovateli z titulu nemajetkové újmy přiznává 6 000 €, a případnou částku daně, kterou může být stěžovatel povinen zaplatit.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. *Prohlašuje* stížnost jednomyslně za přijatelnou;
2. *Rozhoduje čtyřmi hlasy ku třem*, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;
3. *Rozhoduje čtyřmi hlasy ku třem*,
 - a) že žalovaný stát má stěžovateli zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy, následující částky
 - i) 6 000 € (šest tisíc eur), a případnou částku daně, kterou může být stěžovatel povinen zaplatit, za nemajetkovou újmu;
 - ii) 1 444,74 € (tisíc čtyři sta čtyřicet čtyři euro a sedmdesát čtyři centů), a případnou částku daně, kterou může být stěžovatel povinen zaplatit, za náklady řízení;
 - b) že od uplynutí výše uvedené lhůty až do zaplacení bude stanovená částka zvyšována o prostý úrok se sazbou rovnající se sazbě marginální záůjční facility Evropské centrální banky platné v tomto období, zvýšené o tři procentní body.
4. *Zamítá* návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění ve zbytku.

ODDĚLENÁ STANOVISKA

I. Souhlasné stanovisko soudce Pinto de Albuquerque

Soudce souhlasí s většinou v otázce porušení čl. 8 Ústavy, nicméně odůvodnění Soudu pokládá za nedostatečné v souvislosti s posouzením nutnosti a přiměřenosti zásahu. Domnívá se, že Soud pominul příležitost k posouzení osobní a časové působnosti estonského předmětného zákona ve světle současného vývoje v otázce lustračních opatření v mezinárodním právu. Soud měl přezkoumat a vylepšit svá měřítkva v souvislosti s lustračními omezeními, přičemž speciální pozornost měl věnovat užití internetu jako prostředku publikace těchto opatření.

Lustrační opatření jsou zvláštními opatřeními, kterými se brání demokracie sama. Sociální potřeba k jejich převzetí ale musí být v souladu s lidskými právy těch osob, na které se lustrační opatření vztahují, jinak se demokracie nebude lišit od tvrdých a represivních nástrojů minulého politického režimu. Jako zvláštní prostředek musí být jakýkoliv lustrační mechanismus omezen v předmětu a čase. Toto je zvláště platné v případě publikace informací snižující pověst dané osoby na internetu státními autoritami s ohledem na dlouhodobý a rozsáhlý negativní dopad na život takové osoby.

Estonský mechanismus registrace a zveřejnění takových osob je zvláštním opatřením i vzhledem k tomu, že předjímá obstarání doznání od neurčité a široké kategorie občanů o jejich dřívějším politickém a profesním pozadí, i když takové osoby nepředstavují aktuální a značnou hrozbu pro lidská práva či demokratizační proces. Proto jsou tato opatření náchylná ke zneužití jako nástroje k předpojaté diskriminaci, osobní odplatě a politickému honu na čarodějnice. Domnívám se, že

zákon obsahuje příliš širokou definici osob, na které se zákon vztahuje, a období, které by mělo být reflektováno.

Stěžovatel byl obětí takového nepřiměřeného zveřejňovacího mechanismu, a je proto nyní na žalovaném státu, aby mu nejen poskytl kompenzaci za nemateriální újmu, ale také stáhl jeho jméno z předmětného RTL listu, který je zdrojem porušení Úmluvy. Dále by měl žalovaný stát změnit předmětný zákon ve světle výše zmíněných závazných mezinárodních zásad.

II. Společné nesouhlasné stanovisko soudců Hajjiev, Laffranque a Dedov

[...]

3. V předmětné věci většina při rozhodování pochybila, když nevezala v úvahu podstatné aspekty smyslu přijatých opatření. Dále ignorovala prostor pro uvážení států (margin of appreciation) uznávaný Soudem. Nadto, ve světle doktríny prostoru pro uvážení, při posuzování nezbytnosti přijatých opatření v demokratické společnosti většina přehlédla několik důležitých rysů dané věci. Například kritizovala chybějící možnost pro posouzení zvláštních úkolů vykonávaných jednotlivými zaměstnanci, ale nevezala v úvahu fakt, že podle judikatury Soudu požadavek „individualizace“ není podmínkou pro soulad přijatých opatření s Úmluvou, když legislativní rámec sám o sobě je přiměřený a není diskriminující. V tomto kontextu většina přehlédla odstupňovaný přístup v estonské legislativě k různým osobám a nevezala v úvahu procesní a hmotněprávní záruky v estonské legislativě, které umožňují vyvarovat se chyb a neoprávněných či svévolných zásahů. Většina tak zvětčila míru dopadů přijatých opatření do sféry stěžovatele a neuvědomila si, že tyto následky jsou mnohem méně závažné než následky stěžovatelů v jiných, v rozsudku citovaných, případech vztahujících se na formu individuálních opatření v souvislosti s kooperací s totalitními režimy. Stejně tak většina přiložila neoprávněnou váhu názvu stěžovatelova zaměstnání pro KGB a času, který uplynul od jeho služeb do doby publikace o nich.

[...]

Prostor pro uvážení (*Margin of appreciation*)

[...]

7. Postoj většiny je v rozporu se závěry vyjádřenými Soudem ve věci Cichopek a další proti Polsku, č. 15189/10, rozhodnutí ze dne 14. 5. 2013, kde se Soud vyslovil následovně (§ 143):

[...]

„Vskutku, při posuzování, zda v určité zemi s ohledem na její historické a politické zkušenosti, ‚veřejný zájem‘ vyžaduje přijetí specifických dekomunizačních opatření za účelem zajištění větší sociální spravedlnosti nebo stability demokracie, má vnitrostátní zákonodárství lepší postavení než Soud. [...] Stejně tak jsou vnitrostátní autority s bezprostřední znalostí o své zemi oprávněny odsoudit ve formě a v době, kterou si samy zvolí, minulé insituce nebo jejich

aktivity, které, podle historické zkušenosti, nerespektovaly princip demokracie, vládu práva a lidských práv.“

[...]

Odstupňovaný přístup v estonském zákonodárství

Co se týká testu proporcionality přijatých opatření, poukazujeme na to, že Úmluva nijak nezakazuje přijetí opatření, podle kterých je s určitou skupinou osob jednáno rozdílně od ostatních, pokud lze tento zásah shledat v souladu s Úmluvou. Požadavek „individualizace“, tedy nutnosti přezkumu vnitrostátními autoritami přiměřenosti přijatých opatření s ohledem na jedinečné okolnosti každého jednotlivého případu, není podmínkou pro naplnění kompatibility přijatých opatření s Úmluvou (viz Ždanoka, citováno výše) (§ 9–12).

[...]

Následky zásahu do sféry stěžovatele

Pokládáme za důležitou skutečnost, že stěžovatel nerozporoval fakt o svém více než desetiletém zaměstnaneckém poměru ke KGB, ale dokonce připustil, že tento fakt byl veřejně znám a byl znám také jeho současnému zaměstnavateli. Okolnosti odchodu ze zaměstnání stěžovatel nijak neprokazuje, a proto nesouhlasíme se závěry učiněnými Soudem v § 63 rozsudku, přičemž poukazujeme také na to, že stěžovatel se stejným zaměstnavatelem po nějaké době opět uzavřel pracovní smlouvu. V tomto kontextu také uporozňujeme na to, že se tento případ liší od případů citovaných Soudem, neboť se nejedná o trestní sankce či omezení v získání zaměstnání, ale pouze o fakt, že stěžovatelova aktivita pro okupační síly byla zveřejněna (§ 21–24).

[...]

Role času mezi stěžovatelovou činností pro KGB a zveřejněním informací

Zdůrazňujeme, že shromažďování dat a informací o osobách zapojených do činnosti pro okupační mocnosti je náročné a zdlouhavé a podle našeho názoru nelze tuto dobu v tomto kontextu označit za značnou (§ 28–30).

(Zpracovala Mgr. Klára Pawliková)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PÁTÁ SEKCE
28. května 2015
VĚCY PROTI SLOVINSKU
(rozsudek ve věci Y proti Slovinsku, stížnost č. 41107/10)

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 3, čl. 8

Odkazy na českou právní úpravu:

§ 185, § 187 tr. zákoníku

§ 2 odst. 4, 15 tr. ř., § 101 odst. 2, 3 tr. ř., § 102 odst. 1, 2, 3 tr. ř., § 104a odst. 5 tr. ř.
čl. 7 odst. 2 a čl. 10 odst. 1, 2 Listiny základních práv a svobod

Klíčová slova:

Trestný čin pohlavního zneužití – účinné vyšetřování – spravedlivý proces – přiměřená délka trestního řízení – průtahy v řízení – výslech svědků – respektování soukromého a rodinného života – osobní integrita – právo na obhajobu – pozitivní závazky – kritéria přípustnosti – spravedlivá satisfakce – nemateriální újma

K závazku státu přijmout účinná opatření na ochranu práv obětí v trestním řízení, zvláště v případech trestných činů vůči nezletilým osobám v sexuální oblasti

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí ESLP se vyjadřuje k postupu orgánů činných v trestním řízení při projednávání násilné trestné činnosti (znásilnění, pohlavní zneužití) spáchané vůči nezletilé osobě. Připomíná závazky státu vyplývající ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou byla zavedena minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu, a čl. 8 Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí. Tyto závazky nespočívají v pouhé povinnosti státu zdržet se svévolných zásahů do práv oběti na ochranu své osobní integrity (negativní závazek státu), ale též v přijetí konkrétních opatření k vyšetřování a stíhání případů znásilnění, pohlavního zneužívání a dalších obdobných trestných činů, aby bylo účinně respektováno soukromí, rodinný život a celková osobní integrita oběti s ohledem na vysokou citlivost projednávané věci (pozitivní závazek státu).

V této souvislosti ESLP zdůrazňuje např. požadavek na provádění úkonů trestního řízení bez zbytečného prodlení (např. urychlené opatření výpovědi oběti, bezodkladné provedení lékařského vyšetření), jejich omezení jen na nezbytně nutné

úkony (např. zamezení zbytečným výsledkům ohledně soukromého života oběti nemajícím souvislost s trestným činem, konání výsledku oběti s vyloučením veřejnosti). Poukázal i na to, že výslech oběti nesmí být použit jako prostředek k jejímu zastrašování či ponižování. Odpovědnost za dodržování těchto opatření nese soud (předseda senátu), který musí zasáhnout v případech, kdy je oběť vystavena např. nepřípadným dotazům z intimní oblasti, kdy její situace je zlehčována či zesměšňována. Tato odpovědnost se uplatní nejen ve vztahu k výsledku prováděného obviněným nebo jeho obhájcem, ale vztahuje se i na ostatní účastníky řízení (např. na výslech ze strany znalce).

Ani při výše naznačeném přístupu k oběti takových trestných činů nelze pomínout práva obviněného stanovená v čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. d) Úmluvy s tím ovšem, že právo osoby hájit se nestanoví neomezené právo použít jakékoli obranné argumenty.

Ve vnitrostátním právu jsou v ústavněprávní rovině tato práva na ochranu oběti trestných činů zakotvena v čl. 7 odst. 2 a čl. 10 odst. 1, 2 Listiny. V trestním řádu jde o základní zásady trestního řízení vyjádřené v § 2 odst. 4 a odst. 15. Promítnutím těchto zásad je např. ustanovení § 101 odst. 2, 3 tr. ř., kdy při výslechu svědka je nutno šetřit jeho osobnost, zejména pokud jde o jeho osobní údaje a intimní oblast, přitom formulaci kladených otázek je třeba přizpůsobit věku, osobním zkušenostem a psychologickému stavu svědka. Jestliže je jako svědek vyslychaná osoba mladší než osmnáct let k okolnostem, jejichž ožívání v paměti by mohlo nepříznivě ovlivnit její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvlášť šetrně, tato osoba má být v dalším řízení slyšena znovu jen výjimečně a otázky jí lze klást jen prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení (§ 102 odst. 1, 2, 3 tr. ř.). Zákon výslovně zakazuje provedení konfrontace poškozeného mladšího osmnácti let s obviněným v případě trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (§ 104a odst. 5 tr. ř.). Další ochrana obětí trestných činů je upravena zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

SKUTKOVÝ STAV

5.–8. Stěžovatelka, původem ukrajinské národnosti, se roku 2000 spolu se svojí matkou a dcerou přestěhovala do Slovinska. Dle jejího tvrzení se v období mezi červnem a prosincem 2001, ve věku 14 let, stala obětí opakovaného sexuálního násilí ze strany 55letého rodinného přítele X, který často pomáhal matce s výchovou stěžovatelky a s přípravou na soutěže krásy.

9.–14. V červenci roku 2002 se stěžovatelka s těmito událostmi svěřila své matce, která vzápětí podala trestní oznámení k mariborské policii. Den poté byla stěžovatelka předvolána k výslechu, kde policii popsala průběh tvrzených sexuálních útoků X. V jednom z případů si X na stěžovatelku lehl během spánku, roztáhl jí nohy a zakryl pusu rukou, aby nemohla křičet. Pohlavní styk se mu

však nezdařil, protože byl vyrušen svým synem. Dále stěžovatelka uvedla osahávání v bazénu, provádění orálního sexu ze strany X a po donucení i z její strany. V jednom z případů, kdy X zastavil dodávku v lese, se stěžovatelka pokusila o útěk, avšak s ohledem k neznalosti okolí se musela vrátit zpět. Uvedla, že X se s ní několikrát neúspěšně pokoušel o pohlavní styk. Zda ovšem došlo k penetraci, si nebyla jistá. Rovněž uvedla, že se snažila bránit pláčem a odstrkovat X, avšak bezúspěšně. Následně byla podrobena i vyšetření gynekologickým expertem, který shledal, že nedošlo k porušení panenské blány. Policie vyslechla tři další svědky i X, který popřel veškerá tvrzení stěžovatelky. V návaznosti na výzvu a následnou stížnost stěžovatelčiny matky poslala mariborská policie dne 18. srpna 2003 zprávu Úřadu státního zastupitelství, v níž prohlásila, že stěžovatelka neposkytla podrobné informace upřesňující svá tvrzení, ani indicie k označení míst, kde mělo ke znásilnění dojít. Navíc uvedla, že stěžovatelka budí dojem těžkého psychologického stresu a strachu z matčiny reakce. Z těchto důvodů tedy policejní orgán uzavřel, že nelze potvrdit její tvrzení o znásilnění ani důvody pro její vážnou psychickou poruchu.

15.–21. V srpnu 2003 podal státní zástupce žádost na soudní vyšetřování ve vztahu k X založenou na obvinění ze sexuálního násilí na nezletilé mladší 15 let. V lednu 2005 byl X předvolán k výslechu, ke kterému se však nedostavil. V březnu 2005 však předložil soudu písemné vyjádření, ve kterém popíral svoji vinu a ke kterému připojil i lékařskou zprávu o fyzickém postižení své levé ruky trvajícím od narození, které mu prý znemožňovalo provést dané činy. V květnu 2005 bylo zahájeno řízení u Okresního soudu v Mariboru a v říjnu 2005 bylo přistoupeno k výslechu stěžovatelky u Okresního soudu v Lublani, tedy soudu jejího bydliště, o kterém však obviněný X ani jeho obhájce nebyli informováni. V rámci výslechu stěžovatelka podrobně popsala průběh všech tvrzených událostí, které měly mimo jiné zahrnovat i pokus o pohlavní styk, ke kterému však ve výsledku nedošlo. Při jednom z pokusů o sexuální zneužití dokonce X měl reagovat na její obranu fackou. Dodala také, že jí X přikázal o svých činech nemluvit, pod hrozbou vyhoštění jí i její rodiny ze Slovinska. Kromě stěžovatelky soud vyslechl i další svědky, např. manželku X, zaměstnance X apod.

22.–24. Během května a června 2006 soud přibral dva soudní znalce, kteří byli pověřeni vyšetřením stěžovatelky s cílem zjištění pravděpodobnosti tvrzených událostí. Odborník v oblasti gynekologie, B, měl gynekologickou prohlídkou a konzultací se stěžovatelkou objasnit, zda opravdu mohlo dojít k sexuálnímu násilí ze strany X. Stěžovatelka odmítla lékařské vyšetření a zopakovala, že ke skutečnému pohlavnímu styku s X nedošlo. V červnu 2006 znalec B dodal soudu zprávu, která vycházela pouze z dokumentů obsažených ve spise, včetně gynekologické zprávy z roku 2002, naznačující, že stěžovatelčina panenská blána nebyla poškozena, a z konzultace, v rámci které znalec spíše jen konfrontoval stěžovatelku s výsledky z lékařské zprávy o indispozici obviněného, a z policejní

zprávy. V této zprávě uvedl, že neexistuje nic, co by s jistotou naznačovalo, že by stěžovatelka v daném období, tedy mezi červencem a prosincem 2001, měla pohlavní styk s X. Stěžovatelka byla dále vyšetřena i odborníkem v oblasti lékařské psychologie, který v červenci 2006 vydal zprávu, v níž dospěl k závěru, že stěžovatelka vykazuje všechny znaky oběti pohlavního a jiného zneužití, a je přitom nepodstatné, zda během pachatelova násilného chování byla narušena panenská blána či nikoli. V srpnu 2006 Okresní státní zastupitelství v Mariboru obžalovalo X dle § 183 odst. 1, 2 trestního zákona pro pohlavní zneužívání dítěte mladšího patnácti let.

29.–30. Samotné soudní líčení bylo ještě před zahájením několikrát odročeno, a to z důvodu četných absencí X. Celkem proběhlo 12 hlavních líčení. Na prvním hlavním líčení z března 2008 se právní zástupce stěžovatelky domáhal vyloučení obhájce obviněného (osoba M), který byl dle jeho tvrzení již dříve zapojen do průběhu událostí, protože poskytl stěžovatelce a její matce právní poradenství a s matkou se prý také intimně stýkal. M však veškeré námítky vyvrátil a senát následně zamítl žádost stěžovatelky z důvodu nedostatku zákonného podkladu k vyloučení obhájce. Dne 14. 3. 2008 X doručil soudu písemné vyjádření, ve kterém zopakoval, že díky jeho fyzické indispozici, spočívající v postižení jeho levé ruky, které trvá již od narození, by nebyl schopen na stěžovatelce užit jakoukoli fyzickou sílu. Navíc on a jeho rodina pomáhali stěžovatelce a její sestře při začleňování se do nové společnosti a učení se slovinštiny, zatímco jejich matka byla zaneprázdňena jejími soukromými záležitostmi. Domnívá se, že vznesená obvinění byla podněcena matkou stěžovatelky, která chce X jen vydírat.

31.–38. K výsledku stěžovatelky došlo na druhém jednání ve věci, které se uskutečnilo v dubnu 2008, v nepřítomnosti obviněného X. Během popisování předmětných událostí byla stěžovatelka silně rozrušená, několikrát se rozbrečela a jednání bylo z důvodu jejího zhoršeného psychického stavu odročeno. V srpnu 2008 podala stěžovatelka k soudu stížnost, ve které namítala nepřiměřenou délku soudního řízení, kdy je nucena opakovaně si znovu prožívat způsobená traumata. Na čtvrtém jednání ve věci, které proběhlo v září 2008, stěžovatelka absolvovala i křížový výslech ze strany X, který stěžovatelce kladl ve většině případů sugestivní otázky. Soudce musel obviněného X několikrát upozornit na nepřipustnou povahu pokládaných otázek, a sedm otázek dokonce zakázal. Během výslechu X zpochybňoval přesnost a důvěryhodnost stěžovatelčiných odpovědí, rozsáhle komentoval jí popsané okolnosti a vyvracel její verzi událostí. Vzhledem ke stěžovatelčinu rozrušení a pláči soudce třikrát nařídil krátké přerušování jednání. Po 4 hodinách křížového výslechu bylo jednání nakonec opět odročeno.

39.–50. V listopadu 2008, na šestém jednání ve věci, obhájce obžalovaného M připustil, že se s matkou stěžovatelky opravdu již dříve setkal, a následně podal soudu žádost o jeho vyloučení. Soud však žádost odmítl ze stejných důvodů jako

dříve. V únoru 2009 soud ustanovil dalšího znalce, odborníka v oblasti gynekologie, který prověřil správnost závěrů z již existujícího vyšetření stěžovatelky a uvedl, že tyto závěry nejsou nijak rozporné se stěžovatelčíným popisem předmětných událostí. V březnu 2009 soud také pověřil odborníka v oblasti ortopedie k vypracování posudku o fyzickém stavu X, který dospěl k závěru, že levá ruka X je těžce postižená a některé z předmětných událostí tedy z tohoto důvodu nemohly proběhnout způsobem, kterým je popisuje stěžovatelka. Během výsledku právním zástupcem stěžovatelky znalec vysvětlil, že při sestavování zprávy čerpal z dokumentů obsažených v lékařské zprávě X, rentgenů, které mu obviněný dodal, a jeho vyšetření. Na základě tohoto výsledku stěžovatelka zpochybnila správnost jeho závěrů a podala žádost o ustanovení dalšího znalce v oblasti ortopedie, kterou však soud zamítl.

51.–53. Na závěr dvanáctého, tedy posledního jednání, které proběhlo v září 2009, soud vynesl rozsudek, kterým X zprostil obžaloby ve všech bodech. Písemné odůvodnění soud zaslal stěžovatelce až v prosinci 2009, a to v návaznosti na její stížnost. V odůvodnění soud odkazoval především na závěry ortopeda o postižení levé ruky X a jeho neschopnosti provést úkony potřebné ke spáchání tvrzených činů. Dle názoru soudu byly tímto vyvráceny některé ze stěžovatelčíných tvrzení, což vyvolává pochybnosti o celé verzi předmětných událostí. Soud tedy zprostil obžalovaného X viny na základě principu *in dubio pro reo*. V rozsudku se mimo jiné vypořádal i se zprávou psychologa, ke které uvedl, že psychické trauma stěžovatelky může plynout i ze sexuálních praktik odcizeného manžela stěžovatelčiny matky, které byly již dříve předmětem soudního řízení.

54.–55. Proti rozsudku podal státní zástupce v prosinci 2009 odvolání, které však bylo Vrchním soudem v Mariboru zamítnuto s odůvodněním, že rozsudek prvního stupně je co do argumentace jasný a výstižný. Nejvyšší státní zástupce nevyhověl žádosti stěžovatelky k podání žádosti o ochranu zákonnosti, protože tento mimořádný opravný prostředek slouží pouze k přezkumu právních vad, nikoli vad skutkových.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K tvrzenému porušení čl. 3 a 8 Úmluvy

73. Stěžovatelka pod čl. 3 a 8 Úmluvy namítala, že trestní řízení ve věci sexuálních útoků proti její osobě bylo v rozporu s pozitivním závazkem státu zaručovat efektivní právní ochranu proti pohlavnímu zneužití, neboť trpělo bezdůvodnými průtahy, postrádalo nestrannost a vystavilo stěžovatelku traumatickým zážitkům vzhledem k porušování její osobní integrity. Navíc stěžovatelka uvádí, že neměla k dispozici účinné právní prostředky nápravy k obraně proti porušování svých práv, jak vyžaduje čl. 13 Úmluvy.

74. S ohledem na povahu a podstatu výše uvedených stížností Soud shledává, že namítané soudní průtahy a podjatost vnitrostátních soudů spadají výhradně do přezkumu podle čl. 3 Úmluvy (viz P. M. proti Bulharsku, č. 49669/07, § 58, 24. ledna 2012), který zní:

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

75. Stěžovatelčiny zbývající námitky týkající se absence ochranných opatření poskytnutých v trestním řízení vyvolávají určité otázky o rozsahu závazku státu k ochraně obětí trestného činu, které v trestním řízení vystupují jako svědci. Za těchto specifických okolností projednávaného případu tedy Soud zastává názor, že by tyto otázky měly být zvažovány podle čl. 8 Úmluvy, který zní:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

A) Přípustnost

1. Nevyčerpání národních opravných prostředků

76. Vláda vznesla námitku nepřijatelnosti stížnosti z důvodu nevyčerpání všech dostupných národních opravných prostředků založenou na argumentaci, že stěžovatelka nepodala žalobu proti státu na náhradu nemajetkové újmy způsobené státními orgány na základě čl. 148 a 179 závazkového zákona. Podle vlády může jakékoli protiprávní jednání ze strany státních orgánů založit porušení osobnostních práv jednotlivce. Svoji argumentaci vláda podpořila odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Lublani, čímž chtěla poukázat na to, že v mnoha případech byly soudy shledáno porušení na straně státu a následná odpovědnost za škodu v souvislosti s výkonem státní moci.

77. Stěžovatelka proti vládním argumentům namítala, že nemajetková újma může být nárokována pouze podle čl. 179 závazkového zákona v případech spadajících pod jednu ze zde taxativně vymezených kategorií a že zde nebyl žádný náznak toho, že by národní soudy považovaly pozitivní závazky státu za skutečnost patřící do jedné z těchto kategorií nebo přesněji za osobnostní právo. Stěžovatelka také zdůrazňovala, že judikatura prezentována vládou není jakkoli relevantní k je-jemu případu.

78.–80. Soud na tomto místě poznamenal, že vláda již podobnou námitku nevyčerpání všech národních opravných prostředků vznesla v případě W. proti Slovinsku, č. 24125/06, § 75–77, 23. ledna 2014. V tomto případě Soud zjistil,

že všechna národní rozhodnutí předkládaná vládou se týkala hmotných práv, a nikoli práv vyplývajících z pozitivní povinnosti státu vést účinné vyšetřování a soudní proces. Proto Soud rozhodl, že žaloba na náhradu škody nebyla pro stěžovatelku rozumným prostředkem obrany se šancí na úspěch, a tuto námitku vlády odmítl. S ohledem na rigidní výklad kategorií zakládajících nárok na nemajetkovou újmu v judikatuře vnitrostátních soudů Soud nevidí žádný důvod odchýlit se od závěrů přijatých v případě W. proti Slovinsku (citováno výše). Soud také není přesvědčen, že by žaloba proti státu na náhradu nemajetkové újmy stěžovatelce nabízela zadostiučinění v celé šíři jejího psychického traumatu vzniklého z osobního křížového výsledku od obviněného, účasti zástupce obviněného na procesu, když s ním údajně před řízením stěžovatelka případ konzultovala, a z nevhodných otázek znalce z oblasti gynekologie. S ohledem na výše uvedené úvahy Soud zamítá námitku vlády o nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků.

2. Absence statusu oběti

81. Vláda namítala, že stěžovatelka nemůže vznášet námitku k délce vyšetřování a následujícího soudního procesu, když jí byla mimosoudně přiznána kompenzace podle zákona.

82. Stěžovatelka upozornila na to, že mimosoudní dohoda zahrnovala pouze porušení jejich práv podle čl. 6 Úmluvy, neboť zákon, podle kterého jí byla kompenzace přiznána, se nevztahuje na stížnosti porušení práv chráněných čl. 3 a čl. 8 Úmluvy.

83. Ačkoli Soud nevylučuje možnost, že kompenzace přiznaná na základě předmětného zákona (který je v zásadě mířen na nápravu porušení práva na spravedlivý proces v přiměřené lhůtě) může poskytnout účinnou nápravu porušení státních procesních povinností, nezdá se však, že by v daném případě bylo porušení čl. 3 Úmluvy uznáno na státní úrovni. Přitom není jasné, zda se kompenzace vztahuje pouze na soudní proces, nebo zahrnuje také vyšetřovací fázi. V této souvislosti se Soud domnívá, že přiznání odškodnění nepřipravilo stěžovatelku o status oběti s ohledem na průtahy v trestním řízení.

3. Závěr soudu

84. Soud konstatuje, že stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. Dále uvádí, že není nepřijatelná ani z jakýchkoli jiných důvodů. Stížnost tedy musí být prohlášena za přípustnou.

B) Podstata sporu

1. Tvrzení stran

a) Stěžovatelka

85.–88. Stěžovatelka namítá, že ve vyšetřování jí způsobeného sexuálního násilí a v následném soudním řízení byly bezdůvodné průtahy a bylo neúčinné. Tvrdí, že státní orgány byly proti ní zaujaté kvůli jejímu ukrajinskému původu. Zpochybňuje postup mariborské policie, která po obdržení její stížnosti neučinila v průběhu jednoho roku žádné kroky, pouze poslala zprávu okresnímu státnímu zastupitelství. Rovněž Okresní soud v Mariboru nevedl řízení v souladu se zákonnými lhůtami. V této souvislosti stěžovatelka uvádí, že nebylo její povinností pokoušet se o urychlení průběhu soudního řízení. Uvedený soud odmítl předvolat důležité svědky a jmenovat nového znalce oboru ortopedie k vyjasnění, zda zdravotní postižení X mu zabránilo v provedení násilných činů tvrzených stěžovatelkou. Soud také postrádal nestrannost, když spoléhal převážně na ortopedickou zprávu, která byla založena na předpokladu, že stěžovatelka byla schopna aktivně se sama bránit. Zpráva navíc byla v rozporu s některými dalšími důkazy, které ukazovaly na to, že osoba X byla pravděpodobně v určité míře schopna ovládat svou levou ruku. Dále stěžovatelka namítala, že stát nechránil její osobní integritu v průběhu procesu, neboť znalec z oboru gynekologie překročil svoje povinnosti a místo odpovědi na otázky soudce ohledně pravděpodobnosti pohlavního styku začal sám zjišťovat, zda byl trestný čin spáchán, a řadou otázek jí postavil do pozice, kdy se před ním musela bránit. Přestože byla stěžovatelka vyslýchána v průběhu vyšetřování, musela následně svědčit na čtyřech jednáních před okresním soudem, kde bylo obviněnému umožněno osobně ji trýznit provokativními a opakujícími se otázkami, ačkoliv byl zákonně zastoupen a tyto otázky příslušely pouze jeho zástupci. Tento výslech způsobil stěžovatelce intenzivní psychické utrpení, když se cítila frustrovaná, ponížená a bezmocná. Navíc byl obviněný zastoupen právníkem, se kterým dříve stěžovatelka mluvila o všech událostech a nastalém problému, a tento zástupce se tedy nacházel v pozici, kdy mohl zneužít tyto citlivé informace. V této souvislosti stěžovatelka odkazuje na konstantní judikaturu Soudu, konkrétně rozhodnutí v případech Doorson proti Nizozemí (26. března 1996, Sbírka rozsudků a rozhodnutí 1996-II), Van Mechelen a další proti Nizozemí (23. dubna 1997, Sbírka rozsudků a rozhodnutí 1997-III) a S. N. proti Švédsku (č. 34209/96, ESLP 2002-V), k čemuž dodává, že vnitrostátní právní úpravou byla narušena rovnováha mezi právem obviněného na obhajobu v souladu s čl. 6 Úmluvy a osobní integritou a soukromím obětí chráněných čl. 3 a 8 Úmluvy. Stěžovatelce její trauma způsobilo závažné a trvalé psychologické problémy, které měly také vést k autoimunitním chorobám. Závěrem stěžova-

telka udává, že vnitrostátní právní úprava jí neposkytla účinný prostředek nápravy vzhledem k jejím stížnostem.

a) Vláda

89.–94. Vláda argumentovala, že vyšetřování údajných sexuálních útoků na stěžovatelku a následný soudní proces byly efektivní. Policie vyslýchala jak stěžovatelku, tak i osobu X a všechny další relevantní svědky a podle vlády zde neexistoval důkaz, že by k předání trestního oznámení orgánu státního zastupitelství bez urgencye nedošlo. Vyšetřování bylo tedy provedeno řádně, na což následovalo obvinění osoby X. Vláda zastávala názor, že i soudní proces byl proveden řádně a nezaujatě. S ohledem na znalecký posudek z oboru ortopedie, který byl dalšími důkazy označen jako sporný, vláda zdůrazňuje, že posudek byl založen na zdravotní dokumentaci a klinické prohlídce osoby X a neobsahoval žádné rozpory nebo nedostatky vzbuzující pochybnost co do přesnosti tohoto posudku. Jelikož akty údajného sexuálního obtěžování nebyly zaznamenány žádnými svědky ani podpořeny výsledky gynekologických vyšetření, Okresní soud v Mariboru zprostil osobu X obžaloby. Ačkoli je pravda, že stěžovatelka vykazovala příznaky sexuálního obtěžování, soud nemohl pominout skutečnost, že bylo vedeno další řízení ve věci sexuálního obtěžování ze strany stěžovatelky vůči jiné osobě, což nebylo bráno v potaz při vypracovávání znaleckého posudku v oboru psychologie. Dále také vláda tvrdila, že znalec z oboru gynekologie nevyslýchal stěžovatelku, jak udávala, pouze s ní vedl konverzaci mimo soudní řízení. Stěžovatelka mohla v takovémto případě žádat potrestání znalce, pokud měla pocit, že se z jeho strany jedná o neprofesionální a nevhodné chování. Co se týče přiděleného obhájce osobě X, vláda argumentovala tím, že osoba X měla právo na nutnou obhajobu, a tedy Okresní soud v Mariboru postupoval podle zákona při přidělování obhájců ex offa. Navíc v návrhu stěžovatelky na vyloučení obhájce osoby X chybí jakékoli důvody, na základě kterých by podle národního práva bylo možno rozhodnout v její prospěch, tudíž soud neměl povinnost vyslýchat strany k této otázce. Vláda dodala, že skutečnost, že obhájce osoby X kdysi pracoval pro advokátní kancelář zastupující manžela matky stěžovatelky v rozvodovém řízení, nevede k závěru, že obhájce neměl zastupovat osobu X. Vláda navíc tvrdila, že byla přijata řada opatření k zabránění zvětšování traumatu stěžovatelky, a to jak ve vyšetřování, tak i v řízení před soudem. Během vyšetřování byla stěžovatelka vyslýchána v nepřítomnosti osoby X a jeho zástupce. To znamená, že soudní jednání bylo první příležitostí pro obviněného ke kladení otázek stěžovatelce, přičemž se muselo přihlížet k tomu, že stěžovatelka byla jediným svědkem údajných trestných činů osoby X. V této souvislosti zastává vláda názor, že stěžovatelce nemělo být zaručeno omezení práv obviněného do té míry, kdy by mu bylo zabráněno ji podrobit křížovému výslechu. Vláda poukázala na to, že projednávaná věc se liší od případu Doorson,

Van Mechelen a další a S. N. proti Švédsku (citováno výše), když bezpečnost stěžovatelky nebyla v sázce, ani nebyla nezletilá. Nicméně, vláda také zdůraznila, že Okresní soud v Mariboru vyloučil z jednání veřejnost a během svědecké výpovědi stěžovatelky také obviněného X. Po svědecké výpovědi stěžovatelky byla soudem dána možnost obviněnému podrobit ji křížovému výslechu na dalším jednání. V této souvislosti vláda upozornila, že osobě X nebylo umožněno pokládat stěžovatelce určité otázky, které nebyly v souvislosti s případem nebo byly jinak zakázány. Kromě toho soud při několika příležitostech nařídil přestávku v průběhu křížového výslechu stěžovatelky. Stěžovatelka přitom mohla požadovat nařízení dalších přestávek, pokud to považovala za nezbytné. Neméně podstatnou skutečností je, že stěžovatelka byla po celou dobu řízení zastoupena advokátem. Konečně, pokud jde o průtahy v řízení, vláda zdůraznila, že v průběhu vyšetřovací fáze mohla stěžovatelka podávat stížnosti na průtahy předsedovi příslušného soudu, ale dosud tak neučinila. Je pravda, že soudní jednání bylo odročeno devětkrát z různých důvodů, avšak pouze poprvé bylo jednání odročeno na dlouhou dobu kvůli nemoci osoby X. Celková délka řízení přitom byla zapříčiněna také rozsáhlým dokazováním.

2. Hodnocení Soudu

a) Pozitivní závazky státu k vyšetřování a stíhání případů pohlavního zneužívání

95. Příslušné zásady týkající se závazku státu vyplývajících z čl. 3 Úmluvy, k vyšetření případů špatného zacházení a zejména pohlavního zneužívání spáchaného soukromými osobami, jsou judikovány v M. C. proti Bulharsku (č. 39272/98, § 149, 151 a 153, ECHR 2003-XII).

96. Pokud jde o požadavky Úmluvy vztahující se k účinnosti vyšetřování, Soud již dříve prohlásil, že vyšetřování by v zásadě mělo vést k zjištění skutkového stavu a k identifikaci a potrestání zodpovědných osob, nejedná se však o závazek výsledku. Orgány jsou povinny učinit rozumné, jim dostupné kroky k zabezpečení důkazů týkající se předmětné události, jako např. svědecké výpovědi a forenzní důkazy, přičemž požadavek přiměřené rychlosti je v tomto kontextu samozřejmostí (viz Denis Vasilyev proti Rusku, č. 32704/04, rozsudek ze dne 17. prosince 2009, § 100, s dalšími odkazy). Rychlost reakce orgánů na stížnosti je důležitým faktorem (viz Labita proti Itálii [GC], č. 26772/95, § 133 a násl., ECHR 2000-IV). V rozsudcích Soudu byly zohledněny okolnosti jako zahájení vyšetřování, průtahy při identifikaci svědků nebo přijímání vyjádření (viz Mátasaru a Savičhi proti Moldavsku, č. 38281/08, rozsudek ze dne 2. listopadu 2010, § 88 a 93), doba potřebná pro původní šetření (viz Indelicato proti Itálii, č. 31143/96, rozsudek ze dne 17. října 2001, § 37) a neodůvodněné průtahy trestního řízení vedoucí k uplynutí proml-

čecí lhůty (viz Angelova a Iliev proti Bulharsku, č. 55523/00, rozsudek ze dne 26. července 2007, § 101–103). Nehledě na jeho vedlejší roli při hodnocení důkazů, Soud zdůrazňuje, že v případě, kdy jsou vznesena obvinění ve smyslu čl. 3 Úmluvy, musí provést zvláště důkladnou kontrolu, i když již proběhla některá vnitrostátní soudní řízení či vyšetřování (viz Cobzaru proti Rumunsku, č. 48254/99, rozsudek ze dne 26. července 2007, § 65).

97. Stěžovatelka tvrdila, že zproštění viny X bylo výsledkem podjatosti vnitrostátních orgánů vůči ní, neboť skutková zjištění byla založena na nepřesných domněnkách a soud opomněl předvolat důležité svědky. V této souvislosti Soud podotýká, že vnitrostátní soudy čelily obtížnému úkolu rozhodování o citlivé otázce pohlavního zneužívání na základě rozporuplných tvrzení a bez hmotného důkazu podporujícího verzi stěžovatelky, anebo verzi osoby X. V průběhu vyšetřování a následném soudním procesu vnitrostátní orgány vyslechly řadu svědků a opatřily tři znalecké posudky s cílem objasnění dané situace. Zatímco dvě gynekologické zprávy nepotvrdily ani nevyvrátily tvrzení stěžovatelky (viz odst. 22, 42 a 44), z dalších dvou znaleckých posudků plynuly protikladné závěry. Odborník v oblasti lékařské psychologie uvedl, že stěžovatelka jasně prokazovala příznaky pohlavního zneužívání (viz odst. 23 a 43 skutkového stavu). Na druhou stranu znalec z oboru ortopedie byl toho názoru, že obviněný postrádal vzhledem k svému tělesnému postižení dostatečnou sílu, aby překonal odpor stěžovatelky. Při hodnocení těchto protichůdných závěrů a s ohledem na možnost, že symptomy sexuálního násilí u stěžovatelky mohly být způsobeny nevhodným chováním bývalého manžela její matky, se vnitrostátní soudy přiklonily k názoru znalce z oboru ortopedie.

98. Soud poznamenává, že oproti tvrzení stěžovatelky se nezdá, že by závěry znalce byly založeny na domněnce o možnosti či nemožnosti stěžovatelky aktivně se bránit (viz odstavec 49), ale spíše na limitech fyzických schopností osoby X, když znalec uvedl, že obviněný nemohl užívat svoji levou ruku v některých z případů popsaných stěžovatelkou. Zdá se, že tento názor byl pro výsledek soudního procesu rozhodující, avšak s ohledem na značné množství důkazů, které vzal soud prvního stupně v úvahu (viz odst. 39 a 43–49), a na skutečnost, že se v podstatě jednalo o tvrzení proti tvrzení, Soud nepovažuje za neodůvodněné, že Okresní soud v Mariboru zamítl provedení dalších důkazů a považoval za rozhodující faktor ve svém hodnocení právě objektivní lékařskou zprávu o tělesném postižení obviněného.

99. Soud však bere se znepokojením na vědomí, že soudní řízení bylo poznamenáno řadou delších období naprosté nečinnosti. Především policie předložila zprávu o stížnosti stěžovatelky příslušnému státnímu zastupitelství až po uplynutí celého jednoho roku od ukončení vyšetřování, a až po naléhání státního zástupce k učinění takového kroku (viz odst. 12–14). Státní zástupce pak ihned podal na osobu X obžalobu (viz odstavec 15); nicméně, příslušnému soudci trvalo předběžné projednání obžaloby 21 měsíců (viz odst. 16–17). Teprve uplynutím této doby

bylo nařízeno jednání ve věci, které se mělo konat za dalších osm měsíců od chvíle, kdy byla obžaloba proti osobě X potvrzena (viz bod 25 výše), což bylo v rozporu s vnitrostátními procesními pravidly (viz bod 62 výše). Avšak vzhledem k několika odročením se první jednání ve skutečnosti konalo až téměř rok a půl poté, co byl X obžalován. Celkem tedy od okamžiku, kdy stěžovatelka podala svoji stížnost, až do chvíle, kdy byl vydán rozsudek prvoinstančního soudu, uplynulo více než sedm let. Ačkoli nelze spekulovat o tom, zda tyto průtahy, pro které vláda nepředložila žádné odůvodnění, jakýmkoli způsobem negativně ovlivnily výsledek soudního řízení, nemohou dle názoru Soudu dosáhnout souladu s procesním požadavkem rychlosti řízení.

100. V projednávaném případě tedy došlo k porušení procesních závazků dotčeného státu ve smyslu čl. 3 Úmluvy.

(b) Ochrana práva stěžovatelky na osobní integritu v trestním řízení ve věci pohlavního zneužití

101. Soud je povolán k přezkoumání toho, zda žalovaný stát poskytl stěžovatelce dostatečnou ochranu jejího práva na respektování soukromého života a osobní integrity v trestním řízení ve věci údajného pohlavního zneužití. Předmětnou otázkou tedy není určité jednání státu, ale tvrzený nedostatek nebo nepřiměřenost opatření zaměřených na ochranu práv oběti v trestním řízení. V této souvislosti Soud zdůrazňuje, že základním objektem čl. 8 je ochrana jednotlivce před svévolným zásahem ze strany veřejných orgánů, což ovšem neznamená pouze povinnost státu zdržet se takových zásahů. K doplnění tohoto negativního závazku existují ještě pozitivní závazky vyplývající z účinného respektování soukromí nebo rodinného života. Tyto závazky mohou zahrnovat přijetí opatření, jejichž účelem je zajištění respektování soukromého života i ve sféře vztahů mezi jednotlivci navzájem (viz X a Y proti Nizozemsku, rozsudek ze dne 26. března 1985, § 23, Série A č. 91).

102. Hranice mezi pozitivními a negativními závazky státu ve smyslu čl. 8 nemožňuje vytvoření přesné definice, aplikovatelné zásady jsou nicméně podobné. V obou případech musí být kladen důraz na spravedlivou rovnováhu, která musí být nastolena mezi příslušnými konkurenčními zájmy (viz White proti Švédsku, č. 42435/02, rozsudek ze dne 19. září 2006, § 20).

103. Pokud jde o konflikty mezi zájmy obhajoby a zájmy svědků v trestním řízení, Soud již dříve několikrát konstatoval, že trestní řízení musí proběhnout takovým způsobem, aby nedošlo k bezdůvodnému ohrožení života, svobody či bezpečnosti svědků, a zejména obětí, které jsou předvolány k výpovědi, nebo jejich zájmů vyplývajících z čl. 8 Úmluvy. Zájmy obhajoby tedy musí být vyvažovány zájmy svědků či obětí předvolaných k výpovědi (viz Doorson, citováno výše, § 70). Zejména trestní řízení ve věcech sexuálních deliktů jsou často zdrojem velkého utrpení pro oběti, zvláště pokud jsou později konfrontovány se žalovanou stranou proti své vůli. Tyto faktory vynikají o to spíše, když se jedná o případ nezletilého. V takovýchto řízeních musí být tedy za účelem ochrany oběti přijata

určitá opatření, za předpokladu, že mohou být uvedeny v soulad s přiměřeným a účinným výkonem práv obhajoby (viz S. N. proti Švédsku, citováno výše, § 47; a Aigner proti Austrálii, č. 28328/03, rozsudek ze dne 10. března 2012, § 35).

104. V dosavadních případech projednávaných před Soudem byla otázka, zda se vnitrostátním orgánům podařilo nastolit spravedlivou rovnováhu mezi konkurujícími si zájmy obhajoby, obzvláště práva obviněného povolát a vyslýchat svědky podle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy a práva obětí ve smyslu čl. 8, vznesena ze strany obžalovaného. Naproti tomu v předmětné věci je Soud povolán k přezkumu této otázky z pohledu údajné oběti. Při řešení této otázky Soud bude brát v úvahu kritéria stanovená v příslušných mezinárodních nástrojích. V této souvislosti Soud poznamenává, že Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí vyžaduje, aby smluvní strany převzaly nezbytná legislativní a jiná opatření k ochraně práv a zájmů obětí. Taková opatření zahrnují, *inter alia*, ochranu před zavražďováním a opakovaným pronásledováním, která umožňuje, aby oběti mohly být slyšeny a aby jejich vlastní názory, potřeby a obavy mohly být náležitě patřičně zváženy a zohledněny. Dále také mají opatření obětem umožnit, pokud je to podle účinného vnitrostátního práva povoleno, svědčit v nepřítomnosti údajného pachatele. Kromě toho směrnice EU zavádějící minimální standardy práv, podpory a ochrany obětí trestných činů stanoví, *inter alia*, že rozhovory s oběťmi musí být provedeny bez zbytečného prodlení a že lékařská vyšetření musí být omezena na nezbytně nutné úkony.

105. S ohledem na způsob, jakým byla stěžovatelčina práva chráněna v předmětném trestním řízení, Soud za prvé shledává, že její svědectví v rámci soudního jednání představovalo jediný přímý důkaz případu. Ostatní předložené důkazy byly navíc rozporuplné, přičemž posudek psychologa potvrzující pohlavní zneužívání byl vyvážen zprávou ortopeda. V tomto světle je nutno zdůraznit, že zájmy spravedlivého procesu vyžadovaly, aby byla obhajobě poskytnuta příležitost ke křížovému výslechu stěžovatelky, která v dané době již nebyla nezletilou. Je nutno nicméně určit, zda způsob, kterým byla stěžovatelka vyslychána, nastolil spravedlivou rovnováhu mezi její osobní integritou a právem obviněného na obhajobu.

106. V této souvislosti Soud připomíná, že práva obžalovaného stanovená v čl. 6 odst. 1 a ods. 3 písm. d) Úmluvy zpravidla vyžadují, aby mu byla poskytnuta přiměřená a řádná příležitost konfrontovat a dotazovat se svědka stojícího proti němu, ať už ve chvíli, kdy on sám vypovídá, anebo v pozdějším stadiu řízení (viz Saïdi proti Francii, rozsudek ze dne 20. září 1993, § 43, Série A č. 261-C; a A. M. proti Itálii, č. 37019/97, § 25, ECHR 1999-IX). Soud musí být dále opatrný při vlastním posuzování specifické linie dotazování, vzhledem k tomu, že rozhodovat o přípustnosti a relevanci důkazů je primárně role příslušných vnitrostátních orgánů (viz Schenk proti Švýcarsku, rozsudek ze dne 12. července 1988, § 46, Série A č. 140, a Engel a další proti Nizozemí, rozsudek ze dne 8. června 1976, § 91, Série A

č. 22). S ohledem na tuto skutečnost Soud již také dříve konstatoval, že právo osoby hájit se sama nestanoví neomezené právo použít jakékoli obranné argumenty (viz *mutatis – mutandis*, Brandstetter proti Rakousku, rozsudek ze dne 28. srpna 1991, § 52, Série A č. 211). Jelikož tedy přímá konfrontace mezi osobami obžalovanými z trestných činů sexuálního násilí a jejich údajnými oběťmi zahrnuje riziko další traumatizace těchto obětí, křížový výslech, prováděný obviněným osobně, by dle názoru Soudu měl podléhat velmi pečlivému posouzení vnitrostátními soudy, tím spíše, když se jedná o otázky intimní povahy.

107. Výslech stěžovatelky se protáhl na více než čtyři soudní jednání (viz odst. 31, 32, 34–38 a 40), která probíhala v průběhu sedmi měsíců, což je dle názoru Soudu lhůta, která sama o sobě vzbuzuje pochybnosti, zvláště když pro takové dlouhé intervaly mezi jednotlivými soudními jednáními neexistoval žádný zřejmý důvod. Na dvou z těchto jednání stěžovatelku vyslyšel sám obviněný, i když byl jinak v průběhu řízení zastoupený advokátem. Kromě tvrzení o své fyzické neschopnosti k provedení předmětných útoků založil X svůj křížový výslech na premise, že jej stěžovatelka považovala za důvěrnou osobu a že vyhledávala jeho společnost a že její obvinění byla založena na přání matky, která ho chtěla vydírat a získat tak finanční prospěch. Většina otázek položených obviněným X byla proto výrazně osobní povahy.

108. Soud také konstatuje, že některé z otázek kladených X byly formulovány takovým způsobem, aby naváděly k určité odpovědi, a řada dalších byla položena více než jednou (viz odst. 34 a 36). Obviněný X také neustále zpochybňoval pravdivost stěžovatelčiných odpovědí propaguje svoji vlastní verzi událostí. Obhajobě samozřejmě musí být povolena určitá volnost k vyslovení pochybnosti o spolehlivosti a důvěryhodnosti stěžovatelky a k odhalení případných nesrovnalostí v její výpovědi. Nicméně, Soud se zároveň domnívá, že křížový výslech by neměl být použit jako prostředek k zastrašování či ponižování svědků. V této souvislosti je Soud toho názoru, že některé z otázek a poznámek obviněného X bez jakéhokoli zjevného podkladu naznačovaly, že stěžovatelka umí předstírat pláč s cílem manipulování s lidmi, že její úzkost by mohla být zmírněna, pokud by šli spolu na večeři, a že se mu svěčila se svojí touhou ovládat muže, přičemž nesměřovaly pouze k útokům na důvěryhodnost stěžovatelky, ale také k jejímu ponižení.

109. Soud se domnívá, že to byla v první řadě povinnost předsedy senátu, aby v rámci soudního jednání zajistil přiměřenou ochranu osobní integrity stěžovatelky. Citlivost situace, ve které byla stěžovatelka přímo, podrobně a dlouze dotazována mužem, kterého obvinila ze spáchaného sexuálního násilí, od předsedy senátu vyžadovala, aby dohlédl na formu a obsah otázek a poznámek ze strany X a v případě potřeby zasáhl. Je sice pravda, že z protokolu o hlavním líčení vyplývá, že předseda senátu zakázal obviněnému položit některé otázky, které v daném případě nebyly relevantní, přesto má Soud za to, že urážlivé narážky ze strany obviněného o stěžovatelce stejně překročily mez, kterou lze tolerovat za účelem umožnění

účinné obhajoby, a měla být učiněna příslušná opatření. S ohledem na jinak široký prostor ke křížovému výsledku přiznaný X by dle názoru Soudu omezení jeho osobních poznámek nijak výrazně nezasáhlo do jeho práva na obhajobu. Takový zásah by však byl schopen zmírnit míru tohoto očividně stresujícího zážitku stěžovatelky (viz odst. 37 a 38).

110. Pokud jde o tvrzení stěžovatelky, že by měl být obhájce obviněného (dále také jako osoba M) vyloučen ze soudního řízení, vzhledem k tomu, že ještě před informováním policie poskytl stěžovatelce konzultaci o předmětných sexuálních útocích, není v kompetenci Soudu spekulovat o tom, v jakém vztahu byla stěžovatelka a advokát obviněného před zahájením soudního jednání, neboť tento úkol náleží vnitrostátním orgánům. Dle vnitrostátního práva se však zdá, že možnost předchozí neformální konzultace mezi stěžovatelkou a obhájcem obviněného nevyvolává žádný konflikt zájmů, který by mohl vést k vyloučení M ze soudního řízení (odst. 29, 31 a 40–42). Po shledání, že nebyl ze strany stěžovatelky dán žádný zákonný podklad k jeho vyloučení, Okresní soud v Mariboru její žádost zamítl.

111. Nicméně, za předpokladu, že tvrzení stěžovatelky bylo pravdivé, Soud nemůže přehlédnout, že negativní psychologický efekt, který mohl být způsoben křížovým výsledkem osobou M, mohl být zmírněn, kdyby byla stěžovatelka vyslýchána jiným obhájcem. Tato úvaha by proto při rozhodování o tom, zda by měl být M vyloučen ze soudního řízení, neměla být zcela přehlížena. Navíc, vzato z obecnějšího hlediska, Soud dodává, že s jakoukoli informací, kterou se M mohl dozvědět od stěžovatelky v rámci jeho advokátní činnosti, i bez uzavření smlouvy o poskytnutí pomoci právního zástupce, by mělo být zacházeno stejně důvěrně a neměla by být ani použita ve prospěch osoby s opačnými zájmy ve stejné věci. Soud tedy konstatuje, že vnitrostátní právo, upravující vyloučení obhájce, či způsob jeho aplikace v projednávaném případě nevzaly dostatečně v úvahu zájmy stěžovatelky.

112. Stěžovatelka pak konečně namítala, že B, znalec v oblasti gynekologie, který měl zjistit, zda v předmětném období došlo k pohlavnímu styku, ji přiměl zodpovědět řadu obviňujících otázek nesouvisejících s jeho zadaným úkolem. V této souvislosti je Soud toho názoru, že osobní integrita obětí trestného činu v trestních řízeních musí být, vzhledem k samotné povaze situace, v první řadě chráněna veřejnými orgány řídícími předmětné řízení. Vnitrostátní orgány jsou povinny zajistit, že i jiní účastníci řízení, kteří jsou povoláni k pomoci během vyšetřování nebo rozhodovacího procesu, zacházejí s oběťmi nebo dalšími svědky s důstojností a nezpůsobují jim zbytečné nepříjemnosti. Pokud jde o projednávaný případ, je třeba uvést, že bez ohledu na postavení znalce B v daném řízení vláda nijak nepochybnila, že by stát mohl nést odpovědnost za jeho jednání. Soud nevidí žádný důvod pro jiné hodnocení, když je zřejmé, že znalec byl ustanoven a sporný výsledek nařizen příslušným soudcem v rámci výkonu jeho soudních pravomocí.

113. Navíc, co se týče průběhu vyšetření stěžovatelky vedeného znalcem B, Soud poznamenává, že znalec konfrontoval stěžovatelku se skutkovými závěry policie a ortopedickými zprávami a tázal se jí, proč se sama intenzivněji nebránila (viz odst. 22), tedy se zabýval problémy, které očividně nijak nesouvisely s otázkami, které byl požádán přezkoumat. Dle názoru Soudu otázky a poznámky znalce, stejně jako právní závěry, které učinil ve svém znaleckém posudku, překročily rámec jeho zadaného úkolu, jakož i jeho lékařské odbornosti. Kromě toho není zřejmé, že by byl B vyskolený ve vedení rozhovorů s oběťmi pohlavního zneužívání a je proto obtížné určit, jakému účelu měl sloužit jeho zásah do záležitostí spadajících do kompetencí orgánů činných v trestním řízení. Ještě důležitější je, že stěžovatelka byla, jak sama namítala, postavena do obranné pozice, která dle názoru Soudu zbytečně prohlubovala stres z trestního řízení.

114. Soud si je vědom skutečnosti, že vnitrostátní orgány, a obzvláště představa senátu příslušného soudu, měly překérní úkol spočívající ve vybalancování konkurenčních zájmů v zajištění účinného výkonu práv obžalovaného na právní pomoc a na výslech svědků svědčících proti němu. Je také pravdou, že byla provedena řada opatření k předcházení další traumatizace stěžovatelky. Její výpověď před soudcem byla učiněna v nepřítomnosti obviněného a jeho obhájce a veřejnost byla vyloučena z jednání (viz odst. 18, 29, 31 a 34). Vzhledem k citovému vypětí stěžovatelky během jejího svědectví a křížového výslechu bylo jednání několikrát přerušeno na několik minut nebo odročeno na jiné datum (viz body 31, 37 a 38 výše). Navíc také předsedající soudce varoval obviněného před opakováním stejných otázek a několik otázek také zakázal (viz bod 36 výše). Nicméně, okolnosti jako předchozí vztah mezi stěžovatelkou a obviněným, intimní povaha věci a mladý věk stěžovatelky byly dle Soudu hodny zvláštního zřetele a citlivého přístupu ze strany orgánů podílejících se na dané trestní věci. Vezme-li Soud v úvahu kumulativní účinek zmíněných okolností, které měly nepříznivý vliv na osobní integritu stěžovatelky (viz odst. 107–113 výše), dochází k závěru, že značně přesáhly únosnou úroveň nepříjemnosti obvyklé při svědčení oběti při údajných činech sexuálního násilí, a tedy nemohou být odůvodněny požadavky spravedlivého procesu.

115.–116. Proto Soud konstatuje, že způsob, kterým bylo trestní řízení vedeno v projednávané věci, nenaplnil požadavky na ochranu stěžovatelky, jejichž cílem bylo dosáhnout přiměřené rovnováhy mezi jejími právy a zájmy chráněnými v čl. 8 a právy obviněného podle čl. 6 Úmluvy, čímž došlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

II. K aplikaci čl. 41 Úmluvy

117. Čl. 41 Úmluvy stanoví:

„Jestliže Soud prohlásí, že byla porušena Úmluva nebo její protokoly, a jestliže vnitrostátní právo zúčastněné Vysoké smluvní strany umožňuje jen částečné od-

stranění důsledků tohoto porušení, Soud přízná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Škoda

118. Stěžovatelka požadovala 30 000 € z titulu jí způsobené nemajetkové újmy, jelikož vzhledem k sexuálnímu napadení a sekundární viktimizaci, kterou zažila během trestního řízení, jí bylo způsobeno duševní utrpení a celkově to negativně ovlivnilo její psychické zdraví. Stěžovatelka uvedla, že během řízení trpěla depresemi, úzkostí, nemohla se soustředit a její stav vyžadoval psychiatrickou pomoc; na několik jednání dokonce přišla v doprovodu psychiatra. Navíc následně u ní byla zjištěna roztroušená skleróza.

119. Vláda má za to, že stěžovatelce se nepodařilo prokázat existenci příčinné souvislosti mezi jejími zdravotními problémy a údajným porušováním Úmluvy. Kromě toho prohlašuje, že při porušení Úmluvy a následném rozhodování o spravedlivé kompenzaci pro stěžovatelku má vzít Soud v úvahu, že stěžovatelce již byla vyplacena finanční kompenzace ve výši 1 080 € od státu za porušení jejího práva na trestní řízení v přiměřené době.

120. S ohledem na lékařskou zprávu sepsanou psychiatrem stěžovatelky v roce 2010 lze konstatovat, že psychické utrpení stěžovatelky v období trestního řízení je možno minimálně částečně připisovat danému řízení, což podle Soudu znamená, že řízení postrádalo účinnost a nepřiměřeně zasahovalo do osobní integrity stěžovatelky. Proto se Soud domnívá, že v tomto smyslu náleží stěžovatelce náhrada za duševní újmu. Nicméně konstatuje, že vnitrostátní soudy nedaly stěžovatelce za pravdu ve věci jejích tvrzení o sexuálním násilí. Soudu nepřísluší spekulovat o tom, zda by zjištění vnitrostátního řízení bylo jiné, kdyby nedošlo k porušení Úmluvy, a proto konstatuje, že stěžovatelce na tomto základě nemůže být přiznána kompenzace.

121. Co se týče námítky vlády, že kompenzace již byla stěžovatelce vyplacena na národní úrovni, je pravdou, že stěžovatelka obdržela 1 080 € od státu za nepřiměřenou délku trestního řízení. Nicméně se nezdá, že by tato mimosoudní dohoda zahrnovala také pozitivní povinnosti státu podle čl. 3 (viz bod 83 výše), a tím tedy tato částka nemá žádný vliv na postavení oběti podle tohoto článku (viz *a contrario*, W. proti Slovinsku, bod 91 výše), a tedy ji nelze brát v úvahu při posuzování výše odškodnění, které má být vyplaceno podle čl. 41 v případech porušení zjištěných soudem.

122. Při posuzování podle zásad spravedlnosti soud přiznává stěžovatelce 9 500 € na základě způsobené duševní újmy.

B. Náklady řízení

123. Stěžovatelka rovněž požaduje 7 462,50 € plus 20 % DPH, tedy celkem 8 955 € za náklady a výdaje vzniklé jednáním před soudem.

124. Vláda namítá, že požadavek je nepřiměřeně vysoký ve srovnání s částkou, kterou je možno naučtovat s ohledem na náklady řízení před štrasburským soudem ve smyslu vnitrostátního advokátního tarifu. Maximální poplatek poskytovaný podle tarifu za řízení v této věci činí 2 625 €, pokud jde o řízení s jednáním před soudem a 1 500 € pro řízení bez jednání.

125. Podle judikatury soudu má stěžovatel nárok na náhradu nákladů pouze tehdy, pokud je prokázáno, že tyto náklady skutečně a nezbytně vznikly a jsou přiměřené co do výše. V projednávané věci s ohledem na dostupné dokumenty a výše zmíněná kritéria považuje soud za přiměřené přiznat za řízení před zdejší soudem náhradu nákladů ve výši 4 000 € bez DPH. Co se týče požadavku zvýšení náhrady o 20 % DPH, soud považuje za nutné připomenout, že i když jsou náklady a výdaje právníků a jiných profesionálů často předmětem DPH, daň je přesto často účtována stěžovatelům a jimi také placena. Soud se domnívá, že stěžovatelé by měli být chráněni také proti tomuto příplatku a z toho důvodu ve výrocích svých rozhodnutí soud nařizuje, aby jakákoli daň, která by mohla být naučtována k tíži stěžovatele, byla považována za již započítanou v celkové přiznané sumě z titulu nákladů řízení [viz Kuric a další proti Slovinsku (spravedlivé zadoističnění) [GC], č 26828/06, § 127, ESLP 2014; a Les Témoins de Jéhovah proti Francii (spravedlivé zadoističnění), č. 8916/05, rozsudek ze dne 5. července 2012, § 37].

C. Úrok z prodlení

126. Soud považuje za vhodné, aby výchozí úroková sazba byla založena na mezní úrokové sazbě Evropské centrální banky, která by měla být zvýšena o tři procentní body.

VÝROK

Z výše uvedených důvodů Soud

1. *Prohlašuje* jednomyslně stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje* jednomyslně, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy v důsledku neschopnosti státních orgánů Republiky Slovinsko zajistit včasné vyšetřování a stíhání oznámení stěžovatelky týkající se sexuálního násilí;
3. *Rozhoduje*, v poměru hlasů 6 : 1, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy v důsledku neschopnosti státních orgánů Republiky Slovinsko poskytnout dostatečnou ochranu právu stěžovatelky na osobní integritu v trestním řízení ve věci proti ní směřovaného sexuálního násilí;

4. Jednomyslně rozhoduje, že žalovaný stát je povinen

a) podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy zaplatit stěžovatelce do tří měsíců od nabytí právní moci tohoto rozhodnutí následující částky:

i) 9 500 € včetně daně, představující nemajetkovou újmu stěžovatelky;

ii) 4 000 € včetně daně, představující náklady stěžovatelky vynaložené na toto řízení;

b) úroky z prodlení od uplynutí výše zmíněných tří měsíců do zaplacení (doba prodlení) ve výši rovnající se úrokové sazbě Evropské centrální banky navýšené o tři procentní body;

5. Jednomyslně odmítá uplatnění nároku stěžovatelky na kompenzaci ve zbylé výši.

(Zpracovali JUDr. Antonín Draštík a JUDr. Adrian Matúš)

POZNÁMKY

POZNÁMKY

Tisk a distribuci zajišťuje Wolters Kluwer, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3.

Ročně vycházejí 4 přílohové sešity.

Cena základního předplatného je 1 152 Kč bez DPH.

Odpovědná redaktorka: Marie Novotná, tel. 246 040 417, 603 826 881,
e-mail: marie.novotna@wolterskluwer.com

Administrace předplatného: Wolters Kluwer, a. s.,
U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3

Zákaznická linka: tel. 246 040 400, 246 040 401
e-mail: zakaznicke@wolterskluwer.com

Distribuce: CASUS direct mail, a. s.,
Žilinská 5/2773, 141 00 Praha 4

Archiv časopisu naleznete v systému ASPI. Pokud nejste uživatelem systému ASPI, kontaktujte nás na adrese: <http://archiv.wolterskluwer.com>. Zde vám archiv zpřístupníme.